

La Iași a fost sărbătorit

CENTENARUL TEATRULUI EVREIESC

Cel dintîi teatru evreiesc din lume a luat ființă în România, la Iași, în grădina „Pomul Verde”, în anul 1876, întemeiat fiind de *Avraham Goldfaden*.

În întreaga lume această dată a fost subliniată prin festivități deosebite. În Israel a avut loc la începutul lunii iulie o sărbătorire care s-a desfășurat sub patronajul unui comitet de onoare, din care a făcut parte și conducătorul Federației Comunităților Evreiești (M) din România, Eminența Sa dr. *Moses Rosen*.

În ziua de 19 august, prin grija și cu sprijinul organelor locale de stat, a Federației Comunităților Evreiești (M), a Comitetului de Artă și Cultură, ai Teatrului Național din Iași, scriitorii, publiciști, oameni de artă și știință, fruntași ai Comunității evreilor din Iași etc.

A avut loc o recepție oferită de Federația Comunităților Evreiești (M) din România, în sala restaurantului ritual, la care au participat reprezentanți ai Consiliului Popular Județean și Municipal, ai Comitetului de Artă și Cultură, ai Teatrului Național din Iași, scriitorii, publiciști, oameni de artă și știință, fruntași ai Comunității evreilor din Iași etc.

De la București a sosit o delegație a Federației Comunităților Evreiești (M) alcătuită din Eminența Sa și doamna dr. *M. Rosen, Emil Sechter*, secretarul general al F.C.E. (M), *Daniel Segal*, președintele Comunității evreilor din București ș.a., la care s-au alăturat un număr de distinse personalități literare și artistice.

(Continuare în pag. VII-a)

„NU E NUMAI FIRUL UNUI VEAC
CI E FIRUL MILENILOR“

Cuvîntul Eminenței Sale d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*

În numele Federației Comunităților Evreiești (M) din România și al Comunității Evreilor din Iași, vă adresez tuturor mulțumiri călduroase pentru că ați răspuns invitației noastre și ați venit să participați la sărbătorirea unui secol de la întemeierea, în această străveche și patriarhală capitală a Moldovei, a celui dintîi teatru evreiesc din lume.

O sută de ani în viața unui popor, a unei culturi, a unei civilizații, nu reprezintă mare lucru. Cu atât mai mult devine foarte relativ acest interval de timp în istoria de trei milenii și jumătate a poporului evreu.

Și vor pune deci mulți întrebarea: care este explicația faptului că un popor care și-a meritat pe deplin, întotdeauna denumirea de „popor al cărții”, care a dăruit umanității opere de cultură ce înfruntă veșnicia a așteptat atât de mult pînă să crezede și pe tărîmul artei dramatice.

Numele lui Goldfaden ne dă însă răspunsul la această nedumerire. El înseamnă „fir de aur” și e o profundă greșeală a se crede că acest fir de aur al teatrului evreiesc a început să fie țesut de Goldfaden. Marele său merit este acela că a știut, cu talent și dăruire, cu dragoste de poporul său și de bogata sa tradiție, să ia „firul de aur” pe care l-a moștenit poporul evreu de la veacurile și milenile zburcumatului său trecut și să-l teasă mai departe în „Die Goldene Keit” în „lanțul de aur” al generațiilor viitorului.

Goldfaden a respectat comorile noastre de cultură, a adus pe scenă cu pietate și dragoste cîntece și dansuri hasidice, pe care nici prin gînd nu i-a trecut să le vulgarizeze, a preluat și a cizelat tradiția, folclorul și cîntecul evreiesc, spre a le transmite celor care aveau să vină după dînsul. El era pătruns de un adevăr

elementar pentru orice națiune și anume că numai prin promovarea patrimoniului cultural al înaintașilor, în tot ce are el mai specific și mai nobil, se poate păși pe cărările unui viitor luminos.

De aceea Goldfaden nu s-a rupt de popor ci dimpotrivă a sorbit din neseceatele sale izvoare sufletești: „*Akeldas Itzhak*”, „*Sulamit*” și multe alte creațiuni ale acestui mare meșter al scenei, s-au inspirat din paginile acelei „*Cărți a cărților*” care deaceia a supraviețuit milenilor, pentru că din versetele ei străvechi respiră mereu noul, răsună necontenit eterna gamă a sentimentelor generale omenești.

Opera aceasta veche-nouă cuprinde, de pildă, „*Cartea Esterei*”, scrisă acum peste 2500 de ani, după toate regulile artei teatrale, cu o acțiune crescîndă

(Continuare în pag. VII)

CONGRESUL CULTURII IDIȘ

Între 23—27 august a.c. s-a ținut la Ierusalim Congresul culturii idiș. Au participat scriitorii, ziariștii, lingviștii și cercetătorii în domeniul culturii evreiești din numeroase țări. Organizatorii congresului au adresat Eminenței Sale d. Șef rabin dr. *Moses Rosen* invitația de a lua parte la lucrări, ca una din personalitățile proeminente ale culturii evreiești contemporane. Mulțumind pentru invitație, Eminența Sa a adresat urări de succes deplin lucrărilor

VIZITA RABINULUI ALEXANDER SCHINDLER PREȘEDINTELE CONFERINȚEI PREȘEDINȚILOR MARILOR ORGANIZAȚII EVREIEȘTI DIN S.U.A.

La invitația Eminenței Sale d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, președintele Federației Comunităților Evreiești (M) din R. S. România, între 13—18 august a.c. d. rabin *Alexander Schindler*, președintele conferinței marilor organizații evreiești din S.U.A., a vizitat obștea noastră. D-sa a fost însoțit de d. *Iehuda Hellman*, directorul general al conferinței președintilor.

Vineri 13 august oaspeții au luat parte la serviciul divin de *Kabalat Șabat* de la Templul coral. Sfîntul lăcaș și curtea templului au fost pline cu credincioși. Eminența Sa a adresat un călduros cuvînt de salut. A răspuns d. rabin *Schindler*.

După serviciul religios, oaspeții au luat parte la o masă oferită de F.C.E. (M) la restaurantul ritual al Federației. Au par-

Audiența la Departamentul Cultelor

Programul vizitei a fost astfel alcătuit ca oaspeții să aibă posibilitatea de a cunoaște nemijlocit cit mai multe aspecte ale vieții evreiești și comunitare. În cadrul unei ședințe largite a prezidiului comitetului de conducere al F.C.E. (M), Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen* a făcut o expunere asupra realizărilor obștei noastre pe tărîmul vieții religioase, culturii iudaice, al asistenței coreligionarilor bătrîni sau bolnavi, subliniind că ele sînt posibile datorită deplinei libertăți de care ne bucurăm, alături de toți cetățenii țării, a atitudinii pline de înțelegere și de nobil umanism a conducerii statului. Ea se face resimțită atât în domeniul vieții obștei, cit și în alte domenii, inclusiv în probleme privind reunificarea familiilor.

ticipat conducerea F.C.E. (M) și a Comunității evreilor din București, descendenți de cult, enoriași de vază, cursanți de la Talmud Tora. Corul cursanților a susținut un bogat program de *Zmirot*, cîntece religioase de Șabat.

În cursul zilei de Șabat, oaspeții au luat parte la serviciul divin, fiind apoi invitați la masa de d-na și d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*.

Ziua de duminică a fost consacrată vizitării citorva comunități din Moldova: Suceava, Dorohoi, Botoșani și Iași. În fiecare din aceste comunități au avut loc întîlniri cu conducerea și enoriașii. Au fost vizitate lăcașe de cult, cursuri de Talmud Tora, restaurante rituale etc. La fața locului și în mod nemijlocit oaspeții și-au putut da seama de aspectele multiple, în spiritul tradiției noastre autentice, a activității noastre comunitare. Semnificativ în acest sens a fost vizita la Dorohoi, comunitate nu prea mare, dar care menține toate instituțiile necesare unei depline vieți evreiești: sinagogi, cursuri de Talmud Tora și un cor admirabil, două cămine de bătrîni, un restaurant ritual, un serviciu de asistență socială, un punct medical etc. În cadrul adunării cu enoriașii de aici, ca și cu cei din Botoșani și din celelalte orașe vizitate, s-au rostit cuvinte de satisfacție și mîndrie pentru aceste realizări, pentru felul cum este organizată și se desfășoară viața noastră comunitară. În mod firesc, vorbitorii au subliniat că toate acestea sînt posibile datorită atitudinii pline de înțelegere a autorităților de stat, ca și a faptului că în fruntea obștei noastre se află din fericire o personalitate proeminentă, cu o viziune largă și o energie nescăpată, puse în întregime în serviciul iudaismului și a comunității.

La Iași — unde comunitatea are o veche și bogată tradiție — au fost vizitate locuri evocatoare: Sinagoga Mare, cu o vechime de peste trei secole, aflată acum în curs de renovare; locul unde a fost cîndva grădina „Pomul Verde”, leagănul teatrului evreiesc, și unde se află acum un bust al lui *Avraham Goldfaden*; cimitirul cu miile sale de morminte de eroi și martiri; obeliscul ridicat în memoria victimelor pogromului fascist din 1941. Acest trecut bogat, ca și înfăptuirile actuale, au format conținutul cuvîntului rostit de d. *Simon Cauffman*, președintele comunității, ca și al predicii

(Continuare în pag. VII)

A apărut
LUAH
Calendarul mozaic
pe anul 5737
(1976—1977)

Un îndrumar al vieții religioase de zi cu zi.

Din sumar:

— Anul ebraic: lunile și semnificația lor religioasă și istorică;

— Datini și prescripții religioase pentru toate sărbătorile;

— Anul 5736 în viața obștei evreiești din România — privire retrospectivă.

Aforisme talmudice; explicarea unor instituții religioase (pericopa, haftara, zile de post etc.).

Prețul unui exemplar: 3 lei.

50 de ani de la moartea lui Israel Zangwill

VOCEA ȘI VISUL GHETOULUI

Se împlinesc anul acesta 50 de ani de la dispariția marelui prozator „poetul ghetoului” — Israel Zangwill. Omul a murit de mult, dar scriitorul și opera sa sînt vii și datătoare de viață. Trăiesc încă „Copiii ghetoului”, „comediile” și „tragediile” ghetoului se repetă, căci aceasta este soarta operelor de artă: să trăiască în memoria și sensibilitatea publicului, supraviețuind creatorului și modelelor sale. Prin scrierile lui Zangwill au căpătat viață nemuritoare „copiii și vizitorii” ghetourilor, literatura modernă îmbogățindu-se cu un domeniu nou și pitoresc. Fără îndoială, Zangwill nu este nici primul scriitor și nici primul artist modern care vorbește de mediile evreiești. Cu toate acestea el este prozatorul care a impus cu forța artei sale realiste temele și problemele evreiești ca izvor de inspirație în literatura mondială. Și prin aceasta se poate spune că el scoate literatura evreiască din ghetto. Zangwill a fost „Dickens-ul ghetoului”, făcînd parte, alături de Galsworthy sau Henry James din generația marilor scriitori realști englezi care au oglindit cu dăruire și luciditate frământările și aspirațiile unei lumi.

Ghetoul londonez zugrăvit de Zangwill este un adevărat amalgam de caractere, obiceiuri și tradiții, o lume în continuă frământare interioară și în relații contradictorii cu exteriorul. Meritul scriitorului este că a reușit să redea această lume în toată varietatea ei, evitînd schematicismul ori imaginea convențională a personajului evreiesc.

Pină la Zangwill evreii erau, în literatura engleză, personaje mitice, romantice. Chiar și prima scriitoare evreică de limbă engleză, Grace de Aguiar, se mulțumește cu imagini convenționale: romanele sale, din care cel mai citit „Valea Cedrilor” se inspiră din viața marinarilor din sec. XV, avînd caracter istoric și sentimental. Zangwill este acela care va face din evreu un om obișnuit, un personaj concret care trăiește într-un mediu social propriu, care suferă, luptă, iubeste, într-un cuvînt trăiește, încetînd să fie acel erou misterios lipsit de substanță reală. De aceea în „Copiii ghetoului” nu numai că s-au recunoscut evreii vremii, dar lumea a recunoscut în ei niște oameni.

Ghetoul londonez era la sfîrșitul secolului trecut, cînd a început să scrie Zangwill, un uriaș recipient de caractere umane, în care se amestecau mai multe generații de imigranți săraci din răsăritul Europei cu o pătură de evrei englezi stabiliți de mai multă vreme. Toți acești oameni, cu obiceiuri diverse, multe păstrînd amprenta locului de unde veneau, căutau să se adapteze noului mediu. Este o umanitate de tranziție, în care diverse influențe și forțe se ciocnesc dînd naștere unor caractere și destine zbucimănate, tulburătoare. Această lume eterogenă este sfîșiată între nou și vechi, trăind cu pasiune dilemele morale pe care viața le scoate mereu la iveală. Una din cele mai interesante este aceea reprezentată de atracția crescîndă a me-

diului alogen, de comunicare cu cultura engleză, care tinde să spulbere izolarea tradițională a ghetourilor. „Copiii ghetoului” apărută în 1892, rămîne fresca inimitabilă a vieții de ghetto, cu tot furnicarul ei de destine și figuri, care impropriu este numit roman, dă o imagine panoramică a ghetoului englez de la sfîrșitul secolului trecut. Pe fundalul cartierului evreiesc din Londra, se derulează scene pline de viață și pitoresc, zugrăvind existența zilnică a evreilor săraci și necăjiți, mereu în luptă grea cu adversitățile pe care le înving mai ales cu ajutorul idealurilor, al visurilor. Marea varietate a portretelor redă de fapt bogăția umană a ghetoului, mediu social și cultural creator de personalități puternice. Acest mediu Zangwill ni-l arată în cele mai diverse ipostaze, în haine de lucru, dar și costum de Purim sau pregătind Sabatul. Prin intermediul lui Esther Ansel, personajul principal, „fiică a ghetoului”, care parcurge numeroase medii și care părăsește la un moment dat ghetoul, regretîndu-l apoi nostalgic, Zangwill ne dă o imagine dublă a ghetoului și a tradițiilor și valorilor pe care el le întrușipează. Atitudinea sa este deopotrivă simpatetică și critică, el caută să înțeleagă și să ne arate lumea ghetoului atît în ceea ce are ca pur și sfînt, cît și în aspectele ei negative: sărăcia, ignoranța și superstiția. Complexitatea lumii descrise de Zangwill este într-adevăr caleidoscopică, imbinînd mereu comicul cu dramaticul, bucuria și durerea.

Aceeași viziune pasionată dar realistă, refuzînd sentimentalismul ieftin, apare și în celelalte volume de povestiri: „Tragediile ghetoului” și „Comediile ghetoului” extind zona descrierilor dincolo de Anglia, zugrăvind întâmplări din viața de zi cu zi a evreilor răspîndiți în toate colțurile lumii. Pretutendeni interesul scriitorului se îndreaptă spre suferințele și aspirațiile unor oameni sfîșiați de chemări și pasiuni puternice. Ca și „Tragediile”, „Comediile ghetoului” au un caracter dramatic, „comicul” este de fapt ironie amară, este acea ironie pe care o evidențiază Zangwill cînd zugrăvește lipsa de aderență a eroilor săi la realitate, sau cînd relevă reacții umane surprinzătoare, absurde. Așa sînt nuvelele „Samooborona”, „Cupa lui Elia”, adevărate capodopere ale genului. Ca și în „Copiii ghetoului”, și în aceste volume de povestiri iluzia joacă un rol principal, Zangwill fiind un neîntrecut analist al influenței visurilor asupra oamenilor. El descrie cu predilecție visători și vizionari, fiind preocupat să descrie cu precizie locul important pe care îl au idealurile în viața unor oameni mărunti, care se luptă neîncetat cu realitățile nefavorabile, care visează de-a lungul vieții și pentru care visul este începutul viitorului, profeția este precizie și viziunea prezviuine. Realitatea și visul se confundă și se imobilează reciproc. Prin portretele lui Sabatai Zevi, Uriel Acosta, Solomon Maimon sau a anonimului Iosif Visătorul, Zangwill urmărește, în decurii diferite și în epoci variate, să redea

o singură trăsătură și anume capacitatea de a visa, de a crede sincer în puterea eliberatoare a idealurilor.

O altă trăsătură caracteristică operei lui Zangwill este umorul. Un umor deosebit, care își trage seva atît din cunoscutul umor absurd al anecdotelor idiș cît și din nuanța specială de umor englez, dominat și el de ambivalență și paradox. Umorul și ironia sînt permanente prezente în opera lui Zangwill, dar realizarea din acest punct de vedere este „Regele șnorărilor”. Prozatorul creează acum tipul de neuitat al lui Manase Bueno-Barzilai, Azevedo da Costa, pomanașul care-i tiranizează pe cei care-i dau de pomanaș, cerșetorul care-l disprețuiește pe bogătaș. Cu o artă neîntrecută, folosind toate resursele comicului de situații și de caractere, Zangwill creează în acest roman un tip literar nou și original, de mare tinută artistică. Fiecare scenă a volumului este de un comic savuros, punînd în lumină aspectele paradoxale nu numai ale vieții evreiești, dar ale naturii umane în general: sînt magistrale scena întîlnirii lui da Costa, „prîntul” sefard al calicilor cu bogatul askenaz Grubstruck, ori întrecerea dintre „Regele șnorărilor” și ciracul său Iankal, ori cea a disocierilor în stil talmudist dintre muncă și cerșeală.

Pline de viață, generoase și inflăcărute, cărțile lui Zangwill au vorbit și vorbesc lumii despre visurile și idealurile unei lumi adevărate și bogate, în ciuda nefericirii ei: lumea ghetourilor. Sufletul acestei lumi a vorbit prin glasul lui Israel Zangwill, un glas care nu se stingea pînă la astăzi și care demn.

MIRELA ȘAIM

Al patrulea nemuritor

Academia Franceză a ales drept membru al său în locul lui Robert Aron, decedat înainte cu cîteva zile de a-și ocupa fotoliul în prestigiosul for, pe d. Maurice Rheims.

Cunoscută personalitate a vieții culturale franceze, pasionat cercetător de artă, scriitor apreciat d. Maurice Rheims, născut în 1910 la Versailles, fiu al generalului de brigadă Leon Rheims, a avut și o participare efectivă la lupta de rezistență împotriva nazismului în perioada celui de al doilea război mondial. Domnia sa a fost printre creatorii primului comando de parașuți francezi, luînd parte ca voluntar la acțiunile acestuia. A cunoscut și ororile închisorilor gestapoviste. Experiența sa din închisoarea Fresnes este relatată în lucrarea „Haut Curiosité” apărută în 1974, în care sînt redată „discuțiile” — cum le numește autorul — avute cu Obersturmführer-ul Dannecker, comandant al Gestapoului din Paris.

Intrarea d-lui Maurice Rheims în rîndurile celor „40 de nemuritori” francezi ridică numărul membrilor evrei din înaltul for al culturii franceze la patru (cei alți trei sînt Joseph Kessel, Pierre-Etienne Wolf, Claude Levi-Strauss). Dacă amintim acest lucru o facem pentru că d. Rheims, ca și ceilalți trei colegi ai săi, n-au făcut niciodată un secret din originea lor evreiască. Înalta apreciere de care se bucură aportul lor la dezvoltarea culturii franceze confirmă, o dată în plus, că manifestarea apartenenței la colectivitatea evreiască se imbină armonios cu îndeplinirea îndatoririlor față de patrie.

Victor Hugo — traducător al Bibliei

Ediția cronologică a Operelor lui Victor Hugo, publicată de Club Français du Livre, în volumul VII, cuprinde un capitol consacrat „Culegerilor din Biblie”. Sînt fragmente, în versuri și proză, ale unor versete biblice traduse de marele scriitor. Folosindu-se de versiunile lui Lemaistre de Sacy și David Martin, Victor Hugo a ales textele biblice pe care le considera mai apropiate inspirației sale și le-a dat o nouă tîlmăcire.

Se presupune că, în 1843, într-o perioadă critică a vieții sale, poetul a recitit cartea lui Iov, ceea ce i-a trezit interesul și pentru celelalte cărți ale Bibliei. Se menționează că în acea perioadă (1840—1848) poezia biblică era foarte populară grație lui Lemartine (care publicase „Căderea unui înger”), lui Herder („Poezii ale evreilor”), Ludovic de Cailleux („Universul antideluvian”), Baour Lormian („Iov”). Hugo care cunoștea Biblia încă de la începutul carierei sale, nu putea să nu fie influențat de o asemenea sursă de inspirație. El a tradus în special texte din cartea lui Iov și din Profeții. Din primele capitole ale lui Iov n-a reținut decît cîteva versuri, dar capitolul XXI este redat aproape în întregime. Versetele din acest capitol sînt introduse de

Hugo în poemele sale „A Villequier”, „Veni-vidi-vici” și în ciclul „Contemplations”. De altfel, cele mai multe din fragmentele biblice traduse au fost mai tirziu incluse de Hugo în poemele sale, unele — cum sînt cele din profetul Ieremih — fiind reluate de mai multe ori. Transpunerea textelor biblice este făcută de Hugo în sensul modernizării termenilor și uneori a întâmplărilor, dar păstrîndu-se strict spiritul textelor originale. Procedul i-a permis să insereze mai tirziu aceste texte, în special din profeții, în poemele sale, ceea ce le-a dat acel răsnet cu adevărat profetic de care aminteam criticii.

Frumusețea traducerilor — scria Jacob Elhadad într-un studiu intitulat „Hugo și profeții” — duce gîndul la ce ar fi însemnat o traducere completă a Bibliei de către Victor Hugo. Dar în afara versetelor cuprinse în culegerea amintită, există multe alte versete transpuse de Hugo în maniera de care aminteam mai sus, în poemele, eseurile sau dramele sale. Din păcate nu există o culegere a tuturor versetelor biblice traduse de „cel mai biblic dintre poeții moderni” — cum l-a numit cîndva un critic pe Victor Hugo.

■ A 16-A HIDROCENTRALA DE PE ARGEȘ

■ Noua hidrocentrală de la Merișani a fost conectată la sistemul energetic național. Aceasta este cea de a 16-a hidrocentrală aflată în funcțiune în salba de pe Argeș și dispune de două grupuri energetice cu o putere instalată de 11,5 MW.

■ AMBASADORII PRIETENIEI

■ Și în acest an au sosit pe litoral grupuri de tineri din S.U.A. care vizitează Republica Socialistă România în cadrul programului „Ambasadorii prieteniei”. Oaspeții americani au prezentat spectacole în stațiunile Eforie-Sud, Eforie-Nord, Costinești, Năvodari și Neptun.

■ MACARAU NR. 1 000

■ Întreprinderea de construcții de mașini din Boeșa a terminat fabricarea celei de a 1000-a macaraua-turn de 110 tone forță. Ca și celelalte 999, macaraua este destinată șantierelor de locuințe și obiective social-culturale. Ciclul de fabricație la macaraua cu nr. 1 000, față de prima macaraua de acest fel produsă în întreprindere cu 13 ani în urmă, a fost redus de la circa 5 luni la numai 42 de zile. De asemenea s-au adus îmbunătățiri și perfecționări atît fluxului de fabricație cît și produsului în sine.

■ FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU”

■ Intre 11-20 septembrie se va desfășura la București cea de a 7-a ediție a Festivalului Internațional „George Enescu”. Ca și la edițiile anterioare, alături de capodoperele enesciene și de unele din marile creații ale literaturii muzicale universale, muzica românească va fi reprezentată prin lucrări semnificative ale unui număr de peste 30 de compozitori. Programul festivalului cuprinde 27 de concerte și spectacole muzicale.

■ PESTE 270 000 AUTOTURISME „DACIA”

■ În primul semestru, constructorii piteșteni de automobile au realizat o producție marfă suplimentară în valoare de 95 milioane lei, reprezentînd peste 1 400 autoutilitare, piese de schimb pentru tractoare și cutii de viteză Estafette. De menționat că de la data fabricației primului autoturism românesc și pină la începutul lunii iulie, pe poarta uzinei au ieșit peste 270 000 autoturisme „Dacia” în diferite variante constructive, autotacamionete și autoutilitare.

■ RECORDURI DE IMERSIE

■ O contribuție importantă la executarea noilor obiective din porturile Constanța și Mangalia o aduc și constructorii-scafandri. Bărbați pricepuți și curajoși, scafandrii își desfășoară activitatea în orice condiții meteorologice. Ei coboară pină la 10—14 metri adîncime, pentru a așeza blocuri uriașe din beton și piatră la temelia viitoarelor cheuri. Cițiva muncitori de la Grupul de șantier pentru construcții hidrotehnice din Constanța au totalizat în 7—8 ani de muncă, fiecare, circa 3 000 de ore de lucru sub apă.

Evreii din Nürnberg

Nürnberg unde naștii au decretat odioasele „legi rasiale” și unde acum 30 de ani s-a desfășurat procesul căpeteniilor naziste... Oraș al grădiniilor, al vestigiilor medievale dar și al unei intense vieți moderne industriale și comerciale, Nürnberg a fost și teatrul a numeroase evenimente importante din istoria Germaniei. Începând din secolul al XII-lea a existat aici o comunitate evreiască odinioară una din cele mai importante din Germania.

Evreii sînt menționați pentru prima oară în legătură cu dispozițiile privitoare la orașele renane. Confirmînd un decret din secolul al XI-lea prin care se acordă evreilor anumite scutiri vamale, este amintit orașul Nürnberg. Ceva mai tîrziu, călugărul Radulf aștă pe locuitorii orașelor renane la masacrarea evreilor. Mulți se refugiază la Nürnberg, unde existau condiții mai prietnice, căci regele Konrad al III-lea dorea să extindă orașul, din care intenționa să facă centrul de guvernămînt al spațiului franc. El acordă evreilor protecție și liberul exercițiu al cultului. În anul 1296 este construită prima sinagogă. Dar și măsurile discriminatorii încep de timpuriu la Nürnberg.

În perioada cruciadelor evreii din Nürnberg au fost supuși unor persecuții adeseori sîngeroase. Regele Albrecht, care vedea în inițiativele clericale o amenințare a propriei sale puteri, s-a opus la masacrarea evreilor, ordonînd reprimita în oraș a acestora.

În 1348 consiliul patricial al orașului a reușit să obțină de la împăratul Carol al IV-lea permisiunea de a dărîma cartierele evreiești și de a izgoni pe evreii din oraș. Punerea în aplicare a acestor măsuri a fost însoțită de uciderea a 562 de evreii — adică circa o treime din numărul existent.

În perioada care a urmat evreii coloniști și umiliți au fost de multe ori izgoșiți din oraș. În anul 1498, consiliul orașului Nürnberg obține de la împărat ordinul de a lungare definitivă a evreilor, proprietățile lor imobiliare trecînd în patrimoniul împărațesc. În acest fel în perioada de la 1499 pînă la 1849 în orașul Nürnberg nu au mai existat locuitori evrei.

În 1850 evreul Josef Kohn face o cerere de a i se admite rezidența. Supusă votului consiliului magistraturii, solicitarea este aprobată cu 9 voturi contra 8. În anii următori numărul evreilor veniți să se stabilească în oraș a crescut treptat, ajungînd în 1875 la 2453.

Odată cu ascensiunea nazismului, ura contra evreilor deveni un „program” de acțiune politică propagat în regiunea Nürnbergului îndeosebi prin revista de tristă faimă „Der Stürmer” înființată în 1923 de Julius Streicher.

Odată cu instalarea regimului teroarei, urmară acte de mare sălbăticie. 400 de evreii din păturile intelectuale ale orașului au fost arestați și maltratați în public. În ziua de 10 august 1938, sinagoga și centrul comunal comunitar au fost dărîmate. Trei luni mai tîrziu are loc pogromul cunoscut sub codul „Noaptea de cristal” cînd celelalte două sinagogi din oraș și multe magazine sînt incendiate. În timpul războiului cei 1601 cetățeni evreii ce se mai aflau în oraș, au fost deportați în lagăre de exterminare, de unde doar 65 s-au întors.

În prezent, în oraș există o mică obște refăcută.

meridiane

Evrei în America precolumbiană?

La o emisiune a unui post de televiziune vest-german, prof. Alexander von Wüthenau care a făcut timp de patru decenii studii și cercetări arheologice și antropologice în Mexic și-a prezentat colecția. Reproducerea după desene de pe stînci au trezit un larg interes. Mai întii prin acuratețea lor — figurile se distingeau foarte clar — apoi prin varietatea tipurilor; erau și negri și albi deculți și capete cu profil tipic grecesc și asiatic. De unde și-a luat desenatorul de la începutul erei actuale modelele? După părerea omului de știință vest-german ar rezulta că populația Americii centrale de pe acea vreme era destul de variată.

Printre imaginile prezentate în emisiunea respectivă figura un bărbat cu trăsături specific ebraice, cu brațul stîng puțin ridicat și înfășurat în curele — de rugăciune, explica comentatorul. S-ar putea ca von Wüthenau să se fi înșelat în aprecierea sa; mai ales că și brațul drept, lăsat în jos, era la fel de înfășurat. (Ori, tefilin — la care omul de știință făcuse în mod vizibil aluzie — se înfășoară doar pe brațul stîng) deci urelele s-ar putea să nu fi prezentat un

simbol religios ci unul sportiv. Oricum, semnificația tipului rămîne și interpretarea pe care omul de știință i-a dat-o a fost clară: în perioada respectivă, adică la începutul erei actuale, pe continentul american ar fi trăit oameni de origine diferită, printre care și evrei.

Profesorul C. H. Gordon, șeful catedrei de studii mediteraneene de la Universitatea din Massachusetts, în studiul său intitulat „Before Columb” (Înainte de Columb) consideră și el că există indicii despre prezența unor elemente tipic ebraice pe continentul american, cu mult înainte de debarcarea conquistadorilor spanioli. După Gordon, evreii ar fi venit pe meleagurile americane încă din perioada distrugerii primului templu. Și Simon Wisenthal în cartea sa „Corabia speranței” semnalează existența unei intrudiri între limba și practicile religioase ale unor triburi indiene și cele vechi ebraice. De altfel, se cunoaște recenta experiență a exploratorului norvegian Thor Hayerdal, care a încercat să demonstreze că civilizațiile mediteraneene antice au fost grimele care au pus piciorul pe continentul american. Exploratorul a pus să se construiască o ambarcațiune din papirus cu care a traversat Atlanticul, pornind din Mediterana. De asemenea s-a scris mult despre icsușina corăbierilor fenicieni care își trimiteau ambarcațiunile departe de coastele lor, ceea ce permite ipoteza că și ele ar fi putut atinge țărmul american. Printre acești navigatori mediteraneeni s-ar fi putut afla și unii de origină iudaică.

Eruditul rabin Manasse ben Israel a analizat — în 1650 — reazezarea evreilor pe teritoriul Marii Britanii. Studiul său a cuprins însă o arie mult mai largă și, între altele, afirma că în Cordifieri ar trăi triburi de indieni vorbitori de limba ebraică. După rabi Manasse ben Israel aceștia ar fi urmași ai celor zece triburi din Iudeea, dispărute fără urmă cu secole înainte de era actuală. Mai aproape de zilele noastre, lordul Kingsbrough a încercat și el să strîngă dovezi în sprînjina teoriei sale că vechea civilizația Maya are o apropiată înrudire cu cultura antică ebraică. Ipoteza că vechii locuitori ai Iudeei s-au dispersat pe teritoriile îndepărtate era atît de răspîndită încît însuși Cristofor Columb, plecînd să caute un drum nou spre Indi prin traversarea Atlanticului, a luat la bord și un tîlmaci maran pentru a se putea înțelege cu populațiile care, eventual, ar vorbi ebraică.

Cîtă parte are legenda, cîtă fantezie, cîtă concluzie științifică — aceasta este un subiect de discuție. În orice caz speranța de a se da de urmele celor zece triburi iudaice dispărute n-a fost multă vreme abandonată. Textele sfinte vorbesc de reînțoarcerea lor, iar cercetătorii laici încearcă — din cînd în cînd — să adune dovezi că ele nu s-au stîns cu desăvîrșire. În Evul Mediu călătorii și navigatorii reînțoși din Extremul Orient povesteau de înflîntri cu urmași ai vechilor iudei. Legătura acestor afirmații cu prezența vechilor iudei în America precolumbiană rămîne totuși mai departe o enigmă.

JUBILEU

Revista „Israelitisches Wochenblatt” din Zürich a împlinit 75 de ani de apariție. Spre a marca evenimentul, redacția a oferit cititorilor un număr special, amplă retrospectivă a evenimentelor petrecute pe parcursul a trei sferturi de secol. Prezîntînd acest număr excepțional, redactorul șef subliniază: „Nu ne mîrginim a face doar o incursiune în trecut. Prezentul și viitorul ne preocupă în gradul cel mai înalt. Iată de ce am ales ca dată a apariției acestui număr ziua cînd se ține adunarea delegaților Federației comunităților evreiești din Elveția... Această adunare oferă prilej, în cadrul acestui număr special, de a trece în revistă problemele principale ale prezentului și perspectivele de viitor.”

Primul număr al revistei a apărut la 4 ianuarie 1901, avînd ca redactor pe rabinul dr. Littmann și dr. David Strauss. Facsimilul numărului este reprodus pe coperta revistei jubiliare

Obștea din Montreal

În Canada trăiesc în prezent circa 300 000 de evreii, din care 125 000 în provincia Quebec, îndeosebi în orașul Montreal. În acest oraș se găsește una din cele mai bine organizate comunități. Comunitatea patronază numeroase inițiative sociale. Există cinci spitale, un cîmin pentru bolnavi, școli, cluburi, cursuri. Virstnicii au propria lor asociație „Clubul vîrstei de aur”.

În timp ce askenazimii vorbesc în genere engleza, limba sefardiniilor este franceza. Cele două grupuri au școli separate.

Evreii din Montreal sînt menționați din anul 1760. În 1768 au format o congregație religioasă întemeind o sinagogă. În 1838, au construit încă o sinagogă, care a servit cultului pînă în 1890, cînd a fost mutată în partea de nord a orașului, ca urmare a creșterii populației evreiești în acest cartier. 50 de ani mai tîrziu a fost clădită o sinagogă spațioasă în cartierul rezidențial Snowden.

Congregația a primit recunoașterea oficială abia în 1831. Primul păstor al congregației a fost rabinul Jacob Raphael Cohen, originar din Anglia. Un rol important în viața religioasă și culturală a evreilor din oraș l-a avut rabinul sefard Abraham de Sola, căruia i s-a încredințat și catedra de literatură ebraică și orientală la universitatea Mc Gill. El a fost totodată președintele societății istorice canadiene și un fecund scriitor pe teme istorice și religioase.

O nouă și impunătoare sinagogă a fost construită în cartierul Westmount. În perioada următoare populația evreiască a Montrealului a crescut și ca urmare s-au înmulțit instituțiile lor comunitare și religioase.

În 1970 existau la Montreal 40 de sinagogi.

...și din Singapore

În mica insulă din strîmtorea Malacca — fostă colonie a coroanei britanice — se află multe vestigii ale culturii evreiești din Extremul-Orient.

Primii evreii care s-au statornicit aici — în prima jumătate a secolului trecut — erau originari din Irak și India. Cele dintii servicii religioase s-au ținut într-o casă de pe o stradă care pînă astăzi se numește Synagogue Street.

În anul 1878 se inaugurează sinagoga Maghen Avoth, care posedă mai multe suluri sfinte, păstrate în cutii de argint aduse din Bagdad. Altă sinagogă, Hessed El, a fost construită în 1904 de către sir Manasse Meyer, cunoscut ca cel mai bogat evreu din Extremul-Orient. Meyer a înființat și primul Talmud Tora. Generozității sale se datorează și construirea universității din Singapore.

Obștea era alcătuită în majoritate din sefarzi, dar erau și imigranții din Anglia, Olanda, China și Germania, majoritatea lor meseriași și mici comercianți.

În anul 1939, numărul evreilor din Singapore se ridica la 1500. În timpul ultimului război mondial, mulți dintre ei au fost internați de către japonezi, apoi au emigrat în Australia, Anglia, America și Israel.

Astăzi, obștea din Singapore are 450 de membri.

Seminarul evreiesc din Franța

Seminarul evreiesc din Franța pregătește și educă pe tinerii candidați la funcția de rabin.

Instalat la Paris, pe rue Vaquelin, acest seminar este absolvit în fiecare an de cîțiva tineri, care primesc diploma de rabin. Studiile durează cinci ani după bacalaureat și cuprind: Talmudul, Biblia, legea orală, gîndirea iudaică, istoria evreilor, limba și literatura ebraică, liturghia etc. — o gamă variată de studii, clasice și moderne, religioase și profane, inclusiv cursuri de franceză și de filozofie.

După obținerea titlului, absolventul — înainte de a ocupa funcția de rabin — este ținut să facă un stagiul de șase luni

ca asistent de rabin într-o mare comunitate, pentru a căpăta experiență.

După opinia rabinului Guggenheim, profesor la seminar, iată care sînt calitățile care se cer unui rabin: evlavie, învîțătură, tact. „Pe vremuri, spune el, în țîrgurile tradiționale, rabinul era în centrul vieții evreiești. Credințioșii veneau spontan la el. Astăzi, trebuie el să-i caute.”

David Cohen, student în anul V, declară: „În unele comunități, credințioșii sînt dispersați. Rabinul trebuie să-i adune, să creeze și să mențină contacte, să fie un îndrumător al vieții evreiești.”

Rabinul este un mentor, un povăzitor, un păstrător al credinței. A fi rabin nu

este o „profesie” sau o „meserie” care se practică opt ore pe zi, ci un sacerdotiu, o vocație, o prezență. Credințioșii îl consultă atît în chestiuni religioase cît și în problemele vieții de toate zilele.

Aceasta este tradiția pe care, printre alții, a ilustrat-o rabinul Schilli, fost director al seminarului, recent decedat și care întrunea aceste calități. „Avea — spune despre el rabinul Guggenheim — și știință și omenie. Cei care veneau să-l vadă plecau reconforțați pentru că găseau la el forța pe care o căutau. Harul, blîndețea, bunăvoința se împleteau la el cu un nemărginit interes pentru realitatea lumii.”

CARNET

JURĂMÎNTUL

Nu de mult, în orașul Cluj-Napoca a încetat să bată inima unui om. Nu știu cine a resimțit acest lucru ca o tragedie personală, dar cred că nu atât moartea, cât mai ales viața acestui om merită consemnată. Avea un nume, o identitate, o profesie — dar a venit războiul, a venit delirul fascist și asemeni milioanei de frați ai săi, i-au fost răpite toate: casa, profesia, familia, pînă și numele. Ca într-un oribil coșmar, a fost zvirlit în abisul neomeniei, deposedat de tot ce alcătuisese substanța vieții și personalității sale. I s-a luat totul și în schimb i s-a dat un număr, încrustat pe antebraț: 8607. Cu atît a rămas doctorul Eugen Schönzweig la Auschwitz, după ce soția și cele două fetițe — de 14 și de 11 ani — i-au fost ucise. Se putea crede că doctorul coborîse ultima treaptă a infernului, dar i-a fost dat să aștepte — ca atîta alții — că răul nu are limite. Deși un singur lagăr era prea destul spre a ucide nu una, ci 4 milioane de vieți (Auschwitz), lui i-a fost dat să cunoască și Auschwitz, și Birkenau, și Dora și Bergen-Belsen... Cum a supraviețuit, cum a izbutit să iasă viu din infern? Nepotul său, de la care deținem datele, ne spune că Eugen Schönzweig era un optimist înnăscut, incorrigibil. „Optimismul său era bazat pe o judecată foarte rațională, avea un spirit de discernămint deosebit, care-i permitea ca în cele mai sumbre împrejurări să nu-și piardă cumpătul, să vadă chiar și cea mai palidă rază de lumină”. Era ca acel personaj care locuind într-o mansardă în care soarele nu pătrundea niciodată și-a adus totuși cîteva raze, cu ajutorul unor oglinzi montate iscusit deasupra geamului mascat de clădirile învecinate.

A trecut, așadar, succesiv prin lagărele morții Auschwitz, Birkenau, Dora, Bergen-Belsen și a rămas în viață. Supraviețuirea lui este ea însăși un miracol, dar miracol tot atît de mare este starea de spirit care l-a însușit la ieșirea din infern. Căci mîna pe antebrațul căreia era încrustat numărul 8607 a scris la Bergen-Belsen un poem care se încheie cu versurile: „Da, sint hotărît să mă răzbum / Sint hotărît să fiu om bun!” În nota ce însoțește poemul, citim: „Am scris aceste rînduri într-o vreme de groază, în lagărul de exterminare Bergen-Belsen, la puțin timp după eliberare (august, 1945) cînd printre victimele rămase în viață dar fără familie și prieteni, tema cea mai discutată era — ce alta putea fi? — gîndul răzburării. Acest gînd-obsesiv era ca un leac pentru suflete greu bolnave”. Rațiunea nu le putea șterge lacrimile și lipsiți de orice suport de care aveau absolută trebuință spre a porni iar pe drumul vieții, se agățau, în disperarea lor, de toiagul șubred al răzburării. Atunci și acolo, doctorul, făcîndu-se ecoul gîndurilor și simțămîntelor fraților săi întru suferință, dar tîlmăcindu-le în felul său generos, optimist, a scris acel poem-jurămînt, din care am reprodus doar două versuri.

„Da, sint hotărît să mă răzbum / Sint hotărît să fiu om bun”... De fapt, așa a fost întotdeauna; surprinzător și minunat în același timp e că a ieșit din infern așa cum intrase, că flăcările i-au mistuit soția și copiii dar nu i-au putut nimici sufletul. Sufletul său de om bun, de om de omenie. Așa îl cunoscuseră oamenii din circumscripția în care practica timp de mai mulți ani, înainte de război, în comuna Brețcu din fostul județ Trei Scaune. Pe atunci nu erau deloc rare cazurile cînd vreo țărăncă săracă sau vreun muncitor de pădure nu mai vroia să aștepte ca doctorul să-i scrie rețeta, căci tot nu avea cu ce s-o cumpere de la farmacie. Dar doctorul nu-i lăsa să plece: fie că dădea de la medicamentul, fie bani să și-l procure. Nu e de mirare că locuitorii acestei circumscripții pe atunci nevoiașe s-au legat repede și trăinic de acest medic nu numai priceput, ci și din cale afară de înimos.

Cele ce au urmat au fost pînă la un punct reflexul acestei omenii. Atunci cînd flăcările urii, ațîțate de cei ce sfîșiaseră trupul țării, au prins să ardă și pe aceste meleaguri, cînd și doctorului Eugen Schönzweig i s-a aplicat stigmatul și i s-a interzis să-și practice profesia, locuitorii circumscripției au făcut demers peste demers spre a nu fi lipsiți de medicul lor minunat. Cîțeva vreme au avut chiar cîștig de cauză — a fost o scurtă dar mișcătoare victorie a binelui asupra răului. Pînă la urmă, însă, răul s-a dovedit mai tare și doctorul împreună cu familia sa au împărtășit soarta celorlalți.

Ce a urmat, se știe. Să adăugăm că în afară de poemul la care ne-am referit, în iulie-august 1945 dr-ul Schönzweig a scris și un eseu filozofic: „După Auschwitz — rolul factorului uman în societatea viitoare. Viziune optimistă asupra lumii”. Titlul ni se pare suficient de sugestiv spre a nu mai necesita comentarii. Cel mult, să reproducem din scrisoarea ce ne-a trimis-o nepotul său, d. G. Goldhammer: „Esențial mi se pare faptul că în memoria va rămîne anul 1945, în Germania lagărelor de exterminare, deasupra căreia încă nu se ridicase fumul crematoriilor, cînd supraviețuitorii, în majoritatea lor, în mod îndreptățit, erau pătrunși de dorința ca înfrîntoarele crime să fie răzburate, un om, căruia i se răpise tot ce a avut mai scump, a găsit în sine țaria să nu se lase copleșit de durere, ci să-și exprime încrederea în triumful rațiunii”.

Nu, comentariile nu mai sînt necesare. Să citim mai bine încă o dată ultimele versuri ale poemului-jurămînt, memorabil nu atît prin valoarea sa estetică, cât prin cea morală: „Da, sint hotărît să mă răzbum / Sint hotărît să fiu om bun”. Acum, cînd autorul a ajuns la capătul drumului, putem s-o spunem cu toată siguranța: acest om a rămas credincios lui însuși, jurămîntului pe care a știut nu numai să-l pună pe hîrtie, ci să-l traducă în viață. Deviza lui a fost să facă zilnic măcar o faptă bună prin care să fie cuiva de folos, să aprindă cel puțin un zîmbet pe o față omenească. A fost răzburarea sa pentru Auschwitz, pentru Birkenau, pentru Dora, pentru Bergen-Belsen și pentru toate celelalte sinistre nume ale geografiei naziste.

„Cu fiecare om care moare se sfîrșește lumea, căci pentru el soarele se stinge pe cer, culorile se sterg, florile se ofilesc, cărțile rămîn necitite... Cu fiecare om care trăiește spre a face bine oamenilor lumea se recrează, căci sensul ei sînt oamenii, temelia ei — binele, adevărul și dreptatea. Acesta a fost și sensul vieții doctorului Eugen Schönzweig, a cărui inimă omenească a încetat să bată nu de mult.

Isgadal veiskadaș șemei raba... Slăvit și sfințit fie Numele Său mare...

VICTOR RUSU

PROGRAM PENTRU ÎNCEPUTUL ANULUI 5737

Simbătă 25 septembrie a.c., prima zi de Roș Hasana, în jurul orei 11 dim. Eminența Sa d. Șef rabin va rosti predica festivă de pe amvonul Templului coral din București.

Seara Eminența Sa va lua parte la serviciul divin de la templul sefard, din str. Banu Mărăcine 17 și va rosti o predică.

Simbătă 2 octombrie păstorul nostru spiritual va lua parte la serviciul divin de la sinagoga Malbim (str. Bravilor 4) unde va rosti tradiționala predică de Sabat Șuva.

Duminică 3 octombrie ceremonia de Kol Nidrei și serviciul divin vor începe la orele 18. Eminența Sa va rosti predica la Templul coral.

În seara de vineri 8 octombrie Eminența Sa va rosti o predică în cadrul ceremoniei organizate în Suca de pe lingă Templul coral.

În perioada sărbătorilor de început de an 5737 funcționează în București următoarele temple și sinagogi:

Templul coral — str. Sîta Vineri 9; Sinagoga Mare — str. Vasile Adamache 11; templul sefard — str. Banu Mărăcine 17; sinagoga Malbim — str. Bravilor 4; sinagoga A. B. Zissu — str. Mămulari 6; sinagoga Beit Hamidră Vechi — Calea Moșilor 76; templul Voința —

str. Taras Sevcenco 66; templul Eșua Tova — str. Nicos Beloianis 9; templul Reșit Daat — str. Antim 13; sinagoga Aizic Ilie — Intrarea Vinători 11; sinagoga Păstrarea Credinței — str. Vasile Cîrlova 1; sinagoga Ajutorul — str. Andrei Birsan 8; sinagoga Credința — str. Vasile Toneanu 48; sinagoga Pașcaner Klaus — str. General Florescu 16; sinagoga Poalei Tedek — str. Cantemir 10.

ETROGIM PENTRU SUCOT

Comunitățile precum și creștioniarii doritori să-și procure Arba Minim pentru Sucot, sînt invitați a se adresa Federației Comunităților Evreiești (M).

MAZAL TOV

La Hirău a avut loc cununia religioasă a d-rei Rodica Segall, fiica d-lui Solomon Segall, președintele comunității evreilor din localitate, cu d. Sorin Ciubotaru. Comitetul comunității adresează sincere felicitări tinerilor căsătorii precum și părinților, urîndu-le ani mulți, cu sănătate și ferice.

SEMINAR

Din inițiativa secretarului general al comunității evreiești din Geneva, Henri Milștein, s-a organizat la castelul Herbeys, în apropiere de Grenoble, un seminar consacrat istoriei evreilor. Referatele au fost prezentate de David Banon, directorul centrului comunitar din Geneva, Abraham Duvdevani consilier al Oficiului european de studii iudaice de la Paris, Abraham Landștein, reprezentant al comunității evreiești din Copenhaga, d-na Bice Miglian din Roma.

PROCES

Juriul din Düseldorf care examinează dosarul celor 15

SS-iști acuzați de complicitate în omorîrea a peste 250 000 de bărbați, femei și copii — cea mai mare parte evrei — în lagărul de concentrare de lingă Lublin — Polonia, în perioada celui de al doilea război mondial, a vizitat locul unde a funcționat acest lagăr fiind însoțit de 13 avocați ai apărării. Printre cei 15 acuzați se află fostul comandant al lagărului Herman Hackmann, acum în vîrstă de 62 ani și Hermine Braunsteiner în vîrstă de 56 ani, extrădată în 1973 din Statele Unite.

Procesul urmează a se deschide în luna noiembrie.

DECESE

În perioada 26 iulie — 25 august 1976, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Avram H. Peretz (81 ani) str. Apolodor 22-24; Ita Cohn (80) Aleia Blocurilor 8; Iosif Katz (62) str. Minca Dumitru 30; Beila Croitoru (60) Aleia Valea Siretului 1; Rebeca Gutman (73) Calea 13 Septembrie 57; Salie Drucker (82) Abrud 148; Avram Glaucher (88) Romulus 83; Alexandru Vitu (68) Herescu 37; Itic Horenstein (79) Sf. Apostoli 10; Zeldă Cohn (75) Lucaci 71; Avram Leizer (71) Calea Călărași 31; Itic Leib (85) (Focșani); Iancu Wolf (81) Dimitrie Onciul 16 A; Leon Gutman (81) Cobălcescu 6; Bița Schwartz (92) Prof. Georgescu 27 A; Toivi Grünbaum (75) Dudești 152; Oster Scharloti (79) Logof. Tăutu 59; Camuel M. Schor (89) Popa Nan 78; Leivi Liber (85) Cobălcescu 53; Ida Schacher (74) Moșilor 69; Simion Bercu (86) Calea Griviței 44; Albert Führer (73) Șoseaua Ianului 33; Marcu Onescu (72 ani) Brezoianu 51 B; Alexandru Mendelson (88) Gen. Ipătescu 14; Iancu Wais (64) Miron Constantinescu 2; Marcel Garfunkel (60) Bradului 24; Aurel Drucker (66) Ion Sulea 27; Malca Ghelber (79) Spătarului 17 A; Estera Goldenberg (79) Remus 10; Isac Blum (94) Pitar Moș 29.

Cu aceeași durere Sela, soție, Blancha și Matei Herșcovici, soră și cumnat, Lony și Melany, frate și cumnat, cît și restul familiei anunță scurgerea a doi ani de la încetarea din viață a scumpului nostru

IOSIF SILBER

Reamintim cu aceeași durere că au trecut 21 ani și 19 ani de cînd au plecat dintre noi părinții noștri

ROZA și MARCU SILBER

Amintirea sufletelor lor bune și blînde va rămîne veșnică pentru noi.

Toni, soție, Carolina, fiică, Silvia și Lică, fiu, Sidi noră și nepoți, Bighel Eti Simon, nepoți, Heinrich, fiu, Frida, noră, și copiii, Șoil, frate, Sali, cumnată și copiii, Heițua, Lică și copiii, Abramovici Moise și copiii, cumnat, Ioana Segal, cumnat, Bighel Simon, nepot cu familia, Zonensein Ana, familia Finchelștein, Zilberman, precum și veri, verișoare și nepoți, anunță cu durere încetarea din viață, după o lungă și grea suferință, la 28 iunie 1976, în Dorohoi, a dragului lor

DANIEL RAȚA

în vîrstă de 73 ani.

Îl plîngem și nu-l vom uita niciodată!

Adinec îndurerate, în veci nemingițate soția și cumnata Steffy anunță împlinirea unui an de la stingerea din viață la 1 septembrie 1975, a lui

DEZSÓ SILBERBERG

fost consilier al Comunității Timișoara Amintirea lui va rămîne veșnic în inimile noastre.

Surorile și fratele amintesc că la 21 august s-au împlinit 30 de ani de cînd figura luminoasă a surorii noastre

MALY HIRSCHFELD (născută Braver)

s-a stins la vîrstă de 30 de ani. Nu o putem uita!

Cu profundă durere, soția și fiica, anunță împlinirea a 3 ani de la decesul neuitatului soț și tată care a fost

Dr. LEO CARMELIN

Medic veterinar primar Un gînd pios pentru sufletul lui bun și nobil

Monografie sentimentală a tirgului Hirău

Sub acest titlu atrăgător, d. Michael Landau, fiu al vechiului tirg moldovenesc Hirău, deapănă — într-o recentă revistă israeliană de istorie — amintirile sale despre orașelul de baștină, descriind viața colectivității evreiești a tirgușorului. Dincolo de valoarea documentară, lucrarea ne dezvăluie un povestitor plin de harul atît de specific oamenilor de pe meleagurile moldovene.

Hirăul avea, la începutul secolului, o colectivitate evreiască relativ numeroasă; după autorul „Monografiei sentimentale” trăiau în această așezare moldovenească cam 3000 de evrei. Citindu-l pe Iacov Sin Zeilig Psantir (care a tipărit la Iași, în anul 1872, o „Istoria Țărilor Românești” — în idiş) autorul subliniază că încă de pe vremea lui Ștefan cel Mare se afla la Hirău populație evreiască. Specificul acestui orașel, scrie d. Michael Landau, a fost sărăcia, inerția parcă fără soluție. Unul din acele orașele „în care nu se întimplă nimic”.

Abia la sfîrșitul primei decade a sec. XX s-au întimplat ceva schimbări și la Hirău, o dată cu construirea căii ferate care lega orașelul de Iași. Pentru locuitorii tirgului stația de cale ferată a reprezentat o revoluționare a societății și toți priveau locomotiva cu cele câteva vagoane, care sosea la stație de două ori pe zi. Era parcă o poartă ce s-a deschis pentru populația locală adormită spre lumea mare — orașul Iași. În general, însă, populația din Hirău își asigura existența de la ȧrăanii din împrejurimi care veneau duminica la tirg; aduceau fructe din livezile regiunii iar cu banii obținuți cumpărau cele necesare, precum: petrol pentru opațele din bordeiele lor, chibrituri, pește sărat sau uscat, — mîncarea preferată a ȧrănului fără pămînt și fără știință de carte, muncind din greu pămîntul care nu-i aparținea. Cei mai mulți dintre locuitorii evrei ai Hirăului trăiau de pe urma acestui mic negoț. Cu banii obținuți din vinzarea de duminică a mărfurilor care treceau din mînă în mînă își duceau viața și în celelalte zile ale săptămîinii. Monotonia era întreruptă doar atunci cînd în tirg era secetă, inundații, incendii sau altă urgie asemănătoare. Atunci se auzeau mai tare vaietele soțiilor sau oftatul copiilor: „Ce va fi cu noi, cum vom continua să trăim? Viața particulară aproape că nu exista. Colectivitatea întreagă știa și participa la evenimentele fiecărei familii: un brith, o bar-mitva, o nuntă. Dar bucuriile erau rare.

VIAȦA OBȘTEASCA

Despre o comunitate evreiască, în sensul pe care îl are acum, nu se putea vorbi. Cîțiva frunțiși se ocupau de cele câteva sute de familii, de nevoile lor obștești din momentul nașterii și pînă în ziua înmormîntării. Askanim-ii erau oameni ceva mai favorizați din punct de vedere material, lor li se adăugau rabinul local și, cîte o dată, oamenii mai învățați, medicul și „scriitorul” de cereri către autorități. Ei strîngeau din cînd în cînd ofrandele de la localnici, în măsura în care capul familiei putea renunța la cîțiva bănuți din modestul său buget. Veniturile taxei pe tăierea cîrnii rituale serveau pentru plata salariului clerului, pentru a repara cîte o sinagogă care amenința să se prăbușească, sau pentru vreo mică operă de asistență socială.

Viața obștească se desfășura în sinagogi. În orașel se aflau multe case de rugăciune împărțite după meseriile enoriașilor: a croitorilor, a cismarilor, apoi sinagoga nouă, cea veche etc. Lîngă soba casei de rugăciuni veneau să se încălzească cetățenii tirgului și acolo duceau discuții interminabile care porneau de la un verset din Mișna și se terminau cu cine știe ce problemă arzătoare.

În rîndul tineretului se simțea suflul timpurilor noi. S-au organizat grupări, cercuri, societăți; se ascultau conferințe. Simbăta după amiază în localul școlii israelito-române, tineretul se întrunea, se cîntau cîntece populare idiş sau melodii ebraice, se făcea lectură, se declamau poezii. Tinerii erau dornici să înțeleagă ce este socialismul și ce drepturi sînt rezervate fiecărui locuitor în stat; ce se întimplă cu emigranții care începuseră să părăsească tirgușorul.

VIZITA ANUALĂ A RABINULUI DIN ȘTEFĂNEȘTI

Un eveniment deosebit în viața tirgului îl reprezenta vizita anuală a rabinului din Ștefănești. În zilele de Hanuca, rabinul A. M. Friedman din Ștefănești, vîstar al dinastiei din Rujin, impunător prin personalitatea sa, admirat și iubit de toți, venea în vizită la Hirău. Bărbații și copiii ieșeau să-l întîmpine pe șoseaua dinspre Botoșani, purtînd căldări

cu apă; cînd trăsura la care erau înhămați patru cai se apropia ei stropseau șoseaua, ca să evite praful ce-l ridica convoiul de trăsuri, căruțe și călăreți tineri care îl însoțeau pe rabin. Tot ce era suflare de om aștepta cu nerăbdare sosirea rabinului și a oaspeților săi.

În casa bogătașului din Hirău se elibera o aripă întreagă pentru găzduirea rabinului. Evreii din orașel și împrejurimi se adunau în așteptarea binecuvîntării rabinului, și poate chiar a unei minuni. „Boierii” locali veneau și ei să ceară binecuvîntarea rabinului. Acesta rămînea în localitate de joi după amiază pînă joia următoare dimineața, cînd pleca spre Iași. În vechiul cimitir din Iași se afla mormîntul veneratului său părinte și comemorarea morții cădea în ultima zi din Hanuca.

Rabinul din Ștefănești, Abraham Matahau Friedman, de sfințită amintire, nu avea copii și l-a adoptat pe nepotul său pentru continuarea dinastiei rabinice. Timpurile s-au schimbat însă și renumele curții rabinice n-a mai continuat multă vreme...

Săptămîna în care rabinul se afla în tirgușor domnea mare fierbere; unii fuseseră primiți și comentau evenimentul, alții așteptau să le vină rîndul. Pe unii i-a primit cu binecuvîntare sau cu o vorbă de consolare, față de alții a fost sever. Toți îl slăveau însă pentru înțelepciunea sa și nimeni nu îndrăznea să cîrtească despre eficiența binecuvîntărilor sale. În săptămîna vizitei domnea armonie în familiile evreiești și se încheia un armistițiu între cei din diferite tabere; cit timp rabinul se afla în Hirău el apăra și ajuta pe toți deopotrivă. Bogătașul tirgului, Israel Kuten își instalase telefon, era singurul telefon particular din tirg, pentru a suna și a-i spune rabinului din Ștefănești în fiecare zi „Bună dimineața, domnule rabin” și a primi astfel răspunsul considerat drept o binecuvîntare.

*

Binefacerea a fost baza comunității în tirgușoarele evreiești; îmbrăcăminte, pîine pentru cei ce nu aveau era obiectiv daniilor discrete considerate drept cea mai mare mitva la care fiecare se simțea dator să fie părtaș. Dar sărăcia era adînc irădăcinată în tirgușoarele din Moldova în care trăia o populație evreiască densă și sărăcia nu putea fi lăcută pe această cale a filantropiei. Totuși așa au existat comunitățile timp de decenii; rabinul și hahamul primeau un salariu de mizerie și trebuiau să aștepte săptămîni de zile pentru încasarea lui. Această sărăcie, agravată de cîțiva ani consecutivi de secetă, a fost cauza esențială a unei mișcări de emigrare a evreilor din micile tirgușoare. A început un adevărat marș al foamei; oamenii plecau pe jos, cu cîte o bocceluță, trecînd din orașel în orașel pînă în direcția portului Hamburg. O căruță, la care era înhămat un cal costeliv, transporta boarfele. În localitățile pe unde treceau coreligionarii se străduiau să-i ajute dîndu-le și merinde pentru drum. Mulți dintre marșalutorii și din Hirău au ajuns apoi în America, îngroșînd rîndurile în special ale lucrătorilor necalificați, muncind din greu și cîștigînd o pîine amară. Din cînd în cînd în tirgușor sosea o scrisoare și uneori, eveniment, chiar un mic ajutor.

*

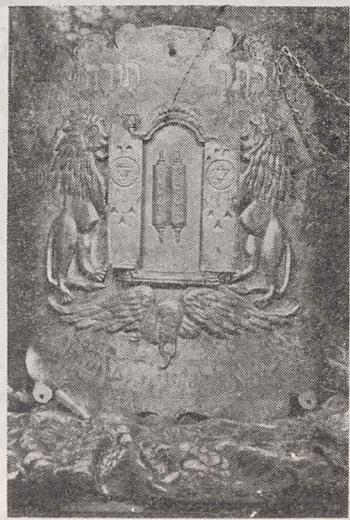
Autorul „Monografiei sentimentale” a evocat cu nostalgie și pietetate acest trecut al tirgușorului său de baștină pe care — este evident — nu l-a uitat deși a trecut peste jumătate de secol de cînd l-a părăsit.

Felicitări pentru noul an, 5737

O frumoasă tradiție prevede să trimitem celor dragi, în preajma fiecărui nou an, urarea: „Leșana tova! Un an bun și fericit”.

În acest scop, F.C.E. (M) a tipărit în acest an cărți poștale ilustrate cu tematică adecvată, pe care vi le puteți procura de la Comunitățile evreiești din țară.

GLOSAR IUDAIC

MAZAL TOV

(Literal: Noroc bun)

Urare populară evreiască la ocazii festive (naștere, circumciziune, căsătorie).

MIZRAH

(Literal: răsărit)

Peretele dinspre răsărit al sinagogii, unde se plasează chivotul cu sulițele sfinte ale Torei. Credincioșii din localitate ce se află la apus de Ȧra sfințită se îndreaptă cu fața către acest perete. Aici sînt așezați rabinul și enoriașii de vază.

MENORA

Obiect sacru din templu. Menora este unul din simbolurile poporului evreu.

MINHA

A doua dintre cele trei rugăciuni (Șaharit, Minha și Maariv) pe care credinciosul este dator a le rosti zilnic. Această rugăciune a fost instituită în locul jertfei zilnice care era adusă în Templu și se rosteste înainte de asfințit.

MINIAN

Zece credincioși reuniți pentru rugăciune sau pentru a îndeplini altă ceremonie religioasă.

Citiți în pagina 12-a textul în limba ebraică.

SIMHA RAZ

Jubileul unui mare artist

Cunoscutul virtuoz Iasha Heifetz a fost sărbătorit cu ocazia împlinirii vîrstei de 75 de ani.

S-a născut în 1901 la Vilno, într-o familie de evrei tradiționaliști, înzestrat cu calități excepționale: un auz absolut, mîini perfect proporționate, o memorie auditivă excepțională și un temperament de artist. Tatăl său, Reuven — violonist elînsuși — observase că pruncul Iasha, de îndată ce auzea muzică, înceta să mai plîngă. Și pe micuțul — în vîrstă atunci de cinci luni — l-a supus unei experiențe: cînd cînta corect, copilul asculta atent; de îndată ce scotea o notă falsă, disonanță, începea să plîngă.

La vîrsta de trei ani, tatăl i-a dăruit micului Iasha o vioară pe măsura lui și primele noțiuni de muzică și de ebraică. La 7 ani, Iasha a cîntat în public, la Kovno. Concertul pentru vioară de Mendelssohn. La 11 ani a debutat la Berlin, acompaniat la pian de Fritz Kreisler. După cinci ani, auzindu-l concertînd la Carnegie-Hall din New York, același Kreisler a declarat într-un cerc de muzicieni: „Cînd îl

aud cîntînd pe acest tinăr, îmi vine să-mi arunc vioara!”

Iasha Heifetz avea 19 ani cînd a concertat la Londra, în sală aflîndu-se și George Bernard Shaw, pe atunci critic muzical. Acesta a fost atît de impresionat de măiestria adolescentului încît l-a povățuit ca în fiecare seară, înainte de a se culca, să cînte cel puțin o notă falsă, căci „niciunui muritor nu-i este îngăduit să cînte atît de dumnezeiește”.

În timpul ultimului război mondial, Iasha Heifetz a dat zeci de concerte, multe dintre ele chiar pe linia frontului, pentru ofițerii și soldații armatelor aliate. În aceste cazuri, el își alcătua repertoriul mai ales din bucăți clasice ușoare. Odată, după ce executase un preludiu de Bach, se adresă ostașilor: „Bucata pe care v-am cîntat-o e ca spanacul: nu prea place, dar e sănătoasă”, iar ostașii au început să strige: „Mai vrem spanac!”

Numeroși compozitori i-au dedicat concerte pentru vioară, printre care William Walton, Erich Korngold, Louis Gruenberg, Joseph Achron și Mario Castelnuovo-Tedesco.

religios să te adresezi președintelui Uniunii comunităților evreiești, Dr. W. Felderman...".

A doua scrisoare arată:

"Tensiunea mea sporește zilnic în proporție cu necazurile crescînde, cu suferințele morale care mă copleșesc. Sint că mi se apropie sfîrșitul. Nu-mi e teamă de moarte, dar firește că aș prefera o viață vie, viața de gazetar care a fost pentru mine o luptă permanentă. Viața de acum a devenit pentru mine un supliciu și dacă aș fi un laș aș grăbi sfîrșitul ei... Te implor să nu disperî. Nedreptatea de azi, vîntul de barbarie ce mai bate în multe părți, va fi risipit. Adevărul și dreptatea vor triumfa iarăși. Să-ți iubești țara cum am iubit-o eu, so aperi oriunde și oriunde, cum știi că am apărut-o eu.

"Bine ar fi să nu-mi tulbure nimeni somnul de veci cu discursuri, să nu-mi aducă flori dacă nu le mai pot vedea și nu mai pot simți parfumul lor; și mai ales să nu mai bocăcesc acei care și știu că mi-au amărit viața. Dacă nu-i uit, de iertat însă i-am iertat".

Singura avere ce a lăsat-o — în afară de activitatea sa —: câteva decorații, trei românești, Legiunea de Onoare franceză în gradul de Comandor, Crucea Sf. Gheorghe a Rusiei, una poloneză... Și-au avut și aceste decorații soarta lor...

Cit privește rugămînta sa testamentară de a nu i se anunța în ziare decesul decît după înmormîntare, s-ar fi îndeplinit și fără ca el s-o ceară: a murit într-un moment cînd ziarile (fascizate) nu înregistrau decese evreiești, iar ziare evreiești nu existau în țară.

"SINT EMIL FAGURE"

Au mai fost drame în această familie, generate de fascism.

În Franța, Emil D. Fagure s-a stabilit la Paris. Pentru scurtă vreme, invazia hitleristă l-a mînat la Vichy, unde fiul său — unicul copil — René (Bimbu) se înscrie la liceu. Avea vreo 15 ani și împreună cu numeroși colegi, activa în mișcarea clandestină (o placă comemorativă la liceu, consemnează și numele său: René Emil Fagure). Descoperit de hitleristi, a fugit, voia să treacă Alpii Maritimi, să ajungă în sud, la maquisarzi. A fost prins și trimis la Auschwitz. Cineva l-a văzut cînd îl duceau, într-un grup, spre camera de gazare. Striga necontent: "A bas les boches!".

Sofia lui Emil D. Fagure avea în Franța un băiat din prima căsătorie, Nonon (Rosenthal), activ luptător în Rezistență; l-au împușcat nemții în ultimele zile înainte de eliberare. A fost decorat post mortem.

S-a sfîrșit războiul. După Eliberare, Emil D. Fagure a revenit în țară, prin Marsilia, în august 1946, cu vaporal Transilvania. Drept bagaj: Legiunea de Onoare, "M-am întors în țară, cred că e nevoie de mine" consemna el în notițele sale. Era bătrîn, împrăjările îl îmbătrîniseră și mai mult. A încercat să readucă la lumină *Lupta*; n-a reușit. Descurajat, lipsit de belșugul de altădată (îl ajutau prietenii dar nu putea suporta acest lucru), era chinat și zi și noapte de amintirea fiului (scria în acele zile o vastă evocare dramatică, sta de vorbă cu René). Suferea cumplit de neurastenii, puținele sedințe de tratament ce le-a putut face la Secția de hidroterapie a băilor Eforie nu i-au fost de prea mare folos. În ziua de 17 martie 1948, pe la ora 10, prînd de lipsa de acasă a soției și a soacrei, urcă la etajul VIII al blocului unde la etajul IV locuia el, în strada Cimpineanu nr. 6 și, după ce își prinde de reverul hainei, cu un ac cu gămie, bilețelul de care va fi imediat vorba, se așază în curtea interioară...

Mi-a parvenit acel bilet: "Sint Emil Fagure, locatar în blocul 29 str. 13 Dec. fostă Cimpineanu. Rog a anunța imediat Circ. 31 de Poliție din str. Stirbey Vodă, ca să se telefoneze chestorului de la Serviciul de Pîine al Prefecturii, D. Tadeu Cercus. E vîrul soției mele și va lua măsurile necesare de a preveni familia cu menajamentele cuvenite".

A fost înmormîntat la cimitirul Filantropia, scurtă vreme după ce, în același loc, își găsisse lăcaș de veci alt ziarist de seamă, B. Brănișteanu. Gazeta *Mintuirea* din 23 martie 1948, elogiind viața de luptă necontentă a lui Emil D. Fagure, conchidea totuși: "Dezertarea lui de la urmă l-ar putea fi reprobă. Moartea trebuie înfruntată nu chemată și în nici un caz înfrînată".

„SĂ-ȚI IUBEȘTI ȚARA CUM AM IUBIT-O EU“!

— DOI FRAȚI, DOI GAZETARI —

O evocare de MARIUS MIRCU

ALBERT HONIGMAN

EMIL D. FAGURE

NU ORICINE ARE CHEMAREA!

Era în timpul primului război mondial. Armatele germane ocupaseră două treimi din teritoriul țării, România a fost nevoită să încheie tratatul de pace de la București. În aceste împrejurări critice, Albert Honigman și Emil D. Fagure, cu alți ziaristi și scriitori de seamă, au primit din partea guvernului român misiunea de a pleca în străinătate, pentru a lămurii opinia publică apuseană asupra situației din țară și pentru a obține ajutorul aliaților.

Călătorind pe căi ocolite, prin Rusia, prin Marea Baltică, Honigman și Fagure, ei cei dintîi, au ajuns în Anglia, apoi în Franța. A intrat în istorie felul în care ei (și cei care îi vor urma) și-au îndeplinit rolul de propagandiști ai cauzei românești pe lingă reprezentanții presei mondiale, pe lingă oamenii politici și diplomații concentrați atunci la Paris.

Răsoiesc volumul *Unification of the Romanian National State* (Unificarea statului național român) apărut la București în 1971, în editura Academiei R. S. Române. La Capitolul V, Activitatea pentru unire desfășurată în străinătate — Începutul activității emigranților în Rusia, Statele Unite ale Americii și Franța, citește (pag. 128):

"Rolul emigranților naționali era extrem de important. O campanie de propagandă devenise foarte necesară. Apăreau articole răvuitoare despre România, înfățișînd denaturat lupta poporului român pentru autodeterminarea Transilvaniei și pentru unirea ei cu România. "Începutul campaniei de informare și propagandă s-a produs în ianuarie 1917, cînd doi binecunoscuți ziaristi, Emil D. Fagure și Albert Honigman au sosit la Paris. Ei au fost acreditați pe lingă Maison de la Presse unde toate națiunile aliate își aveau reprezentanții lor".

Cei doi ziaristi s-au alăturat altor emisari români, profesori universitari, parlamentari, miniștrii ai condeiului, pe măsură ce seoseau la Paris, printre care: Tache Ionescu, Vasile Lucașcu, Constantin Mille, N. Titulescu, Victor Eftimiu, cărora li s-a asociat și Traian Vuia. Au scos acolo ziarul *La Roumanie* care a fost și pentru ziaristi occidentali un model de ziar.

La această acțiune dusă atunci peste hotare în favoarea României, în timp ce țara era în mare parte sub ocupație nemțească (1918—1919) se referă și istoricul Nicolae Iorga în cartea sa, *Războiul nostru în note zilnice*, subcapitolul „Ce se poate face în prîbieg” (pag. 253):

"Nu oricine, ca eminentul nostru conațional și confrate d. Emil Fagure, are chemarea firească de a culege de pe buze lordului Milner și ale lui Lloyd George asigurări pentru acea patrie pe care o iubește așa de mult și a servi-o totdeauna așa de nobil".

S-AU FORMAT LA ȘCOALA DEMOCRATICĂ

Amîndoi frații, fiii prim cantorului Max Honigman de la Sinagoga Mare din Iași, s-au născut în acest oraș, Albert Honigman la 1 octombrie 1869, Emil D. Fagure în 1875. Amîndoi au urmat universitatea (despre Albert Honigman pot preciza că a absolvit Facultatea de științe politico-administrative din München), amîndoi au activat în mișcarea socialistă, în tinerete.

Albert a intrat în presă de la 17 ani; a fost unul dintre fondatorii cotidianului *Evenimentul*. Stabilit la București, a lucrat la *Drapelul*, pe urmă ani îndelungați la *Adevărul*.

Emil a intrat în presă la 18 ani, lucrînd la *Evenimentul*, *Munca*, *Lumea Nouă* și, multă vreme, la *Adevărul* și la *Dimineața*.

Dacă la Iași amîndoi s-au format la școala democratică a scriitorului și omului politic, a junimistului Gh. Panu, la București și-au desăvîrșit educația politică la școala lui Const. Mille. Atitudinea lor combativă s-a format sub influența acestor doi îndrumători: Panu și Mille.

La sfîrșitul anului 1921, amîndoi au părăsit redacțiile unde poposiseră și s-au dedicat unei intense lupte comune: la 14 decembrie 1921 a început să apară cotidianul de după amiază *Lupta*. Redacția se afla pe strada Sărindar, cunoscuta citadelă a presei democratice (*Adevărul* și *Dimineața*). La început ziarul a fost condus, scurtă vreme, de Const. Mille; curînd a devenit director Emil D. Fagure, șef redactor Albert Honigman. Nu e o simplă coincidență că ziarul s-a numit *Lupta*: acesta era și titlul (dar și programul!) ziarului pe care Gh. Panu l-a condus din 1884, remarcat prin atitudine socială, prin verva polemică.

Șasesprezece ani vor lupta aici împreună cei doi frați (era un ziar de luptă politică și socială) și n-ar fi ostentînd curînd, dar gazeta a fost suprimată, cînd au fost suprimate toate publicațiile cu tendință democratică.

UN ZIAR ÎNTRE ZIARE

Cei care au cunoscut acest ziar (sau îl răsoiesc astăzi) știu că a fost unul din cele mai apreciate, pentru seriozitatea lui, pentru bunele sale surse de informație, pentru competența și sobrietatea cu care erau tratate problemele. Aceasta, datorită celor doi frați și conducătorii, datorită unei redacții care număra nu mai aleși, începînd cu secretarul general de redacție G. Millian-Maximian, animatorul gazetei. Redacția cuprindea vreo douăzeci de redactori și reporteri îngheșuiți în două încăperi: Liviu Armetie, Alexandru Bogdan, desenatorul Dragoș, A. Dumbrăveanu, Titu Firoescu, Miron Grindea, Radu Matei, George Mitache, Ion Pas, I. Peltz, Const. Petrescu-CFR, N. Popescu-Doreanu, Adrian Ranta, George Silviu, Otilia Silviu-Ghibu, A. P. Samson, H. Tăriceanu, Nicolae Virte... Director administrativ era Adrian Honigman, fiul șefului redactor.

Dar *Lupta* era în primul rînd opera celor doi frați. Fagure era mai ales articler, aproape zilnic scria un comentariu de politică internă ori externă, Honigman era mai mult reporter politic, știa să adunee evenimentele. Fiecare din ei își avea sursele sale directe de informație: Fagure era om de lume (în tinerete „purta barbă și lavalieră”), frecventa înaltele cercuri mondene, premierele, concertele, recepțiile oficiale de la Ministerul de Externe și de la ambasade, reprezenta ziarul la conferințele politice internaționale, la Liga Națiunilor; Honigman („disting, elegant, purtînd monoclu”) frecventa oamenii politici, diplomații, era și el frecventat de oamenii politici. Din toate aceste surse de primă mînă, ieșeau reportaje politice adesea senzaționale, *Lupta* era smulsă din mîna vînzătorilor.

Dar *Lupta* se războia nu numai cu factorii negativi din afară, în sinul redacției era o vie dispută (colegială) în abordarea problemelor. Disputa începea din cabinetul de conducere, unde amîndoi frații își aveau birourile: zilnic „frîmîntau” cu glas puternic evenimentele la ordinea zilei, își confruntau cu energie părerile, dezbăteau aprig nuanțele, lupta aceasta se revărsa în restul redacției, unde maturitatea și tineretea se înfruntau la rîndul lor cu pasivitate.

O campanie extrem de viguroasă a dus ziarul *Lupta* împotriva presei antisemite, demascîndu-i dedesubturile, falsurile,

provocările; iar cînd a început epoca hitleristă, combativitatea redacției a atins culmea.

Emil D. Fagure a fost și un activ om de teatru. A tradus sau localizat zeci de piese, de la cele ușoare, pentru stagiunile de vară, ca *Trei pălării de damă* (despre care gazeta *Egalitatea* din 28 martie 1903 consemna: „a avut un succes mare pe scena teatrului Lyric, lume multă, aplauze multe, autorul a fost chemat pe scenă, rețeta peste orice așteptare”), și *La răcoare* (grădina Rașca, 1908, „fine afișul toată luna iunie”), pînă la piese jucate la Teatrul Național, ca: *Amicul Jack*, comedie de Somerset Maugham, *Juditha și Holofern*, tragedie de Fr. Hebbel, *Goana torțelor*, de Paul Hervieu, *Stane de piatră* de H. Suderman, ultimele trei publicate și în Biblioteca pentru toți.

A fost și un „eminent critic teatral” (și muzical), cronicile lui au fost mulți ani apreciate în mod deosebit, ceea ce i-a atras și alegerea ca președinte al Asociației criticilor dramatici. În 1905 a publicat la București o carte și plicuț și interesantă, *Schițe-30 de zile la Paris*. Schițe a risipit și în diferite publicații, le-am întîlnit în ziarul *Adevărul* și în almanahurile *Adevărul*.

Și Albert Honigman a publicat o carte, la București: *Citeva probleme de actualitate*.

SĂ NU-MI TULBURE NIMENI SOMNUL

Ziarul *Lupta* ocupă un capitol important în presa română, se bucura de multă autoritate, iată pentru ce guvernarea fascistă din preajma celui de-al doilea război mondial a simțit nevoia să se debaraseze de el cu prioritate. Am în față *Declarația* care consemnează (scurt, dar ce dramă cuprinde!) acest moment:

"Subsemnatul Grigore Malciu secretar de redacție la ziarul *Lupta*, am primit în seara de 29.XII.1937 orele 21,30 un telefon prin care d. col. Hotineanu, șeful Cenzurii militare mi-a comunicat că „începînd din acea oră, din ordinul guvernului, ziarul *Lupta* nu mai apare".

"Am comunicat aceasta șefilor mei ierarhici și am încetat imediat orice activitate".

Emil D. Fagure n-a putut să suporte atmosfera tenebroasă care se instaurase atunci în țară. A plecat, cu soția și copilul, în Franța, și-a dat seama că aici nu va mai putea, o vreme, acționa.

Albert Honigman, mai în vîrstă, bolnav, a rămas. Lipsit de posibilitatea de a-și câștiga existența, o ducea greu, tot mai greu. S-a restrîns într-o cameră mobilată din strada Avram Iancu nr. 9 (îngă Foisor) unde în ziua de 5 martie 1942, ora 14 a murit subit, cu treizeci de lei în buzunar și cu un iaurt pe masă, abia început. În carnetul său de note zilnice tocmai înregistrase că în aceea dimineață făcuse ultima încercare de a supraviețui: fusese la fostul prim-ministru Gh. Gh. Mironescu, pe care pe vremuri îl sprijinise, ca să-i ceară la rîndul său sprijin.

Cu doi ani în urmă încă își așteptase moartea. Întocmise (București, 1 aprilie 1940) două scrisori către Adrian, unul din cei trei fii ai săi, fiul preferat, iar pe plic scrisese: „A se deschide la moartea mea”. Spicuieste din prima scrisoare:

"Să nu anunțați în ziare moartea mea, să nu înștiințați pe nimeni decît după ce voi fi înmormîntat. Anunțul mortuar va fi scurt: "Familia Honigman și rudele anunță moartea lui Albert Honigman, ziarist, a cărui înmormîntare a avut loc la data... la cimitirul...". Să stărui pe lingă mama ta, bolnavă de inimă, să nu asiste la mormîntare... Pentru serviciul

VIZITA RABINULUI ALEXANDER SCHINDLER

(Urmare din pag. 1)

ocasionale rostite de Eminentă sa, la adunarea cu enoriașii. Seara, conducerea comunității a oferit o masă.

Reveniți a doua zi la București, oaspeții au vizitat mai multe instituții și așezăminte comunitare. Printre acestea: Templul coral și sinagoga Malbim, cursuri de Talmud Tora și de studiul limbii ebraice, câteva cămine de bătrâni ale F.C.E. (M), centrul medical și un centru de distribuire de vestminte și alimente coreligionarilor bătrâni și bolnavi etc.

Atît d. rabin Schindler cît și d. Hellman și-au exprimat satisfacția și admirația față de realizările obște și instituțiile ei. Totodată au avut cuvinte de grațitudine pentru libertatea religioasă din țară, pentru umanismul cu care conducerea statului tratează problemele populației evreiești. În repetate rânduri d. rabin Schindler a declarat că, deși realizările obște evreiești din România îi erau cunoscute din expunerile făcute de d. Șef rabin dr. Moses Rosen în cadrul Congresului Mondial Evreiesc și al altor foruri internaționale, cele văzute cu prilejul acestei vizite au depășit așteptările.

În timpul șederii în țară, d. rabin Alexander Schindler, însoțit de d. Șef rabin dr. Moses Rosen a fost primit în audiență și a avut convorbiri cordiale cu personalități oficiale. În ziua de 17 august a fost primit de d. Ștefan Andrei,

La Templul coral. cu prilejul serviciului divin de Kabalet Șabat

membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R. În aceeași zi a fost primit în audiență de d. Ion Pățan, viceprim-ministru al guvernului. Împreună cu d. Șef rabin dr. Moses Rosen a fost, de asemenea, primit în audiență de d. Vasile Gliga, adjunct al ministrului afacerilor externe, precum și de d. Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor. Audiențele și convorbirile s-au desfășurat într-o atmosferă deosebit de cordială.

Cu prilejul vizitei oaspeților din S.U.A., d. Richard Noyes Viets, consilier, însoțit cu afaceri al ambasadei S.U.A., a oferit o recepție. De asemenea, d. Mordehai Avgar, însoțit cu afaceri a.i. al ambasadei statului Israel la București, a oferit un cocteil.

În ziua de 18 august a.c. oaspeții au părăsit țara. La sosire și plecare au fost întâmpinați pe aeroportul internațional Otopeni de către Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, de ceilalți conducători ai F.C.E. (M). A fost de față d. Iulian Sorin, director-adjunct în Departamentul Cultelor.

IMAGINI DINTR-O LUME DISPĂRUTĂ

„Asasinatele în masă din lagărele de exterminare naziste au constituit lucrul cel mai îngrozitor și totodată cel mai abject pe care omenirea l-a cunoscut pînă astăzi” — scria romancierul englez C. P. Snow.

Această crimă fără precedent a dus, printre altele, la dispariția unei întregi lumi evreiești, a tirgșorului evreiesc, a celui șteit, păstrătorul valorilor denumite *idșkeit*, din Europa răsăriteană, lume care avea un trecut milenar și a reprezentat o contribuție de seamă la cultura și istoria evreilor. Numeroși evrei, statorniciți în alte țări, în mijlocul altor popoare, au continuat a fi purtătorii acestor valori și a crea în spiritul lor.

Mari comunități — cum era cea din Polonia, care număra peste trei milioane de suflete — au dispărut. Din operele unor mari artiști, lumea continuă însă să cunoască viața evreilor răsăriteni. Din paginile unor Șalom Alehem și Pereț, ale lui Mendele și Șalom Aș, ca și din pinzele lui Chagall, se mai poate cunoaște viața colorată și pitorească a tirgșorului evreiesc și a admira bogăția talentelor pe care le-a produs și care au pierit odată cu tirgul.

Iată de ce a stîrnit interes inițiativa revistei *Jewish Chronicle* de la Londra de a reproduce — în suplimentul său literar — mai multe opere ale unor pictori și graficieni dispăruți, ale căror creații s-au inspirat din viața de toate zilele a acestei lumi dispărute. Unii dintre ei au continuat să deseneze și să scrie și în lagărele de exterminare, ba — ceea ce este și mai emoționant! — să organizeze, așa cum se putea, și unele expoziții.

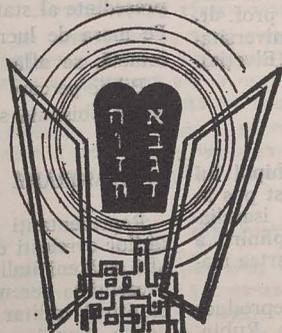
Din rîndurile acestora fac parte cunoscuții artiști plastici Jacob Epstein, David Bomberg, Mark Gertler, Alva Wolmark, Clara Klinghoffer, Iankel Adler, Josef Herman, Arthur Szyk, Mane Katz și alții. Dintre constructorii de sinagogi,

amintim pe David Friedlaender și pe Eliezer Friedman.

Arta lor, cultivată la început în sinagogi și în cimitire, apoi în opere arhitecturale, în pictură, gravură în lemn și metal, în sculptură, face obiectul a numeroase cercetări ale unor cunoscuți critici de artă ca Joseph Sandel, Hirsch Fenster sau neevrei ca Maria și Kazimierz Piechotka.

Acestor critici de artă și albumelor publicate de ei, generațiile tinere le datorează posibilitatea de a se informa asupra numeroaselor opere — inclusiv sinagogi și cimitire — care au dispărut în vîltoarea ultimului război mondial.

Astfel, criticul Joseph Sandel — în cartea sa *Izkorul artiștilor evrei care au fost exterminați* — omagiază pe constructorii unor sinagogi de lemn care „ocupă un loc de onoare în istoria artei evreiești”. Printre aceștia, el amintește pe bunicul lui Chagall, care a pictat pereții și tavanul sinagogii lor și care, fără îndoială, a exercitat o influență asupra nepotului său, autorul marilor vitralii de la Ierusalim, Paris și New York.

CENTENARUL TEATRULUI EVREIESC

(Urmare din pag. 1-a)

țice din Capitală, care au ținut să participe la această sărbătoare a scenei evreiești.

În cadrul recepției, Eminentă Sa a rostit un toast, pe care-l publicăm separat. Recepția a decurs într-o atmosferă caldă, cordială.

Seara a avut loc la Teatrul Național din Iași o adunare solemnă, în cadrul căreia au luat cuvîntul: *Ion Țăranu* președintele Comitetului de Cultură și Educație Socialistă din Iași, *Teofil Vilcu*, directorul Teatrului Național și *Frantz Auerbach*, directorul Teatrului Evreiesc de Stat.

Din prezidiul adunării au făcut parte, în afară de cei arătați mai sus, și: dr.

Simon Cauffman, președintele Comunității evreilor din Iași, scriitorul *George Lesnea*, vice-președinte al F.U.S., *Margareta Baciu*, Artistă a poporului, *Sevilla Pastor*, veterană a teatrului evreiesc și *Florea Pavel*, secretar al Comitetului Municipal de Partid din Iași.

În încetătorul cadru al Teatrului Național, în grădina căruia străjuiește bustul lui *Avraham Goldfaden*, au răsunat cuvinte entuziaste de evocare a semnificației acestei festivități, cuvinte de înfrățire între naționalități, de îndemn la cultură și pace între popoare.

A urmat o reprezentație dată de Teatrul Evreiesc de Stat din București.

Cuvîntul Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen

(Urmare din pag. 1-a)

spre un deznodămînt dramatic, cu o regie și dialoguri din care s-au inspirat dramaturgi clasici ca Racine și nenumărați artiști populari. Aceștia au dăruit veacuri de-a rîndul poporului acele neseaminte „Purim-Spiel-uri” care își găsesc sorginea în Cartea Esteri.

„Cîntarea Cîntărilor” nu este oare un nemuritor poem dramatic, care își desfășoară acțiunea pe fundalul munților Ierusalimului? Iar Sulamita, păstorul, corul, toți participanții parcă ar alcătui o minunată echipă teatrală!

Dar desfășurarea conflictului dintre Iosif și frații săi, cu momentul culminant al recunoașterii, cu replicile eroilor din care izbucnesc cînd pațimi, cînd noblețe sufletească, nu alcătuiește oare o perfectă operă dramatică?

Goldfaden a fost deci un creator care s-a integrat nu într-un vid ci într-o bogată și plină de învîlmînte tradiție. Celălalt nume al său, a cel al primului evreu, Avraham Haivri, poartă firul de aur pînă la culmile muntelui Moria pe care s-a desfășurat drama sacrificării lui Itzhak, subiectul umei din frumoasele creațiuni ale lui Goldfaden.

Nu întîmplător „țesătorul vrăjitor” și-a instalat torcătoria „firului de aur”, aici la Iași. S-au întrețesut aici de aproape șase veacuri, culturi, cîntece, jocuri românești și evreiești. Au conviețuit aici Eminescu și dr. Karpel Lippe, Sadoveanu și Manger, Creangă și Gropper, care au împletit doruri și zbucium, bucurii și tristețe, ale celor două neamuri ce au suferit loialtă și s-au bucurat împreună.

De aici, din Iași, au pornit raze de lumină pe firmamentul vieții evreiești mondiale. Apter Ruv și Natan Hanover, dr. Iacob Niemirower și Moses Duff, minutorii ai penei iudaice, cărturari care s-au priceput să înoate cu mâiestrie în oceanul Torei, purtători de cuvînt al marilor noastre idealuri și nepotilteor noastre năzuințe, au trăit aici în această veche comunitate. Goldfaden a semănat aici într-un ogor roditor și a purtat, pînă în America, „lumea nouă” a acelor vremuri, numele acestui tirg al Ieșilor care în cîntecul popular atît de cunoscut „Main stetale Ias” a pătruns pînă în cele mai tainice unghere ale sufletului evreiesc de pretutîndeni.

În săptămîna aceasta mă aflu pentru a doua oară la Iași. Duminică am rostit aici împreună cu un musafir important, purtător de cuvînt a șase milioane de evrei americani, rabinul Alexander Schindler. Voia să se roage la mormintele comune ale martirilor pogromului, a cărui cea de a 35-a comemorare am săvîrșit-o în luna iunie a acestui an. În același timp m-a rugat să-i arăt unde a fost grădina „Pomul Verde”, căci teatrul lui Goldfaden a pătruns de la noi, peste ocean, în inimile generațiilor de evrei care au emigrat în noul continent, la începutul acestui veac.

Iată pentru ce sărbătoarea Centenarului Goldfaden nu este numai un eveniment teatral. El aparține întregii populații evreiești care vede în această festivitate simbolul împlinirii sale seculare, în toate tărîmurile de activitate, pe pămîntul patriei românești. El reprezintă pentru întregul popor român înfrînchipearea tradiționalei sale ospitalități, realizarea politicii naționale a guvernului României socialiste care a pus capăt oricăror discriminări naționale sau religioase și care veghează ca fiecare naționalitate concitioare fiecare cult, să trăiască nestingherit, cu cultura, limba, tradiția și specificul ei.

În același timp, o sută de ani de teatru evreiesc înfățișează evreilor de pretutîndeni, tuturor comunităților evreiești din lume, comori de gînduri și simțire evreiască, ne învăță care trebuie să fie drumul pe care să pășească cei ce vor să fie vrednici continuatori ai tradiției goldfadeniene.

Mulțumim organelor de stat, așezămintelor de cultură, organizațiilor obștești distinșilor intelectuali care ne-au cinstit cu prezența lor în această zi de sărbătoare, în această casă a noastră, casa obștei evreiești din Iași.

Recunoștința noastră se îndreaptă către harnicul, devotatul și entuziastul președinte al Comunității evreiești din Iași, domnul dr. Simon Cauffman și distinsa sa soție, pentru ospitalitatea de care au dat dovadă și de această dată, pentru munca depusă și pentru dragostea cu care ne înconjoară.

Tuturor vă urez tradiționalul nostru „LEHAIM — Spre Viață”.

STIRI

ידיעות

TEATRU

Despre formele de rezistență morală a evreilor din vremea dominației lui Hitler se știu încă prea puține lucruri. O recentă emisiune a televiziunii vest-germane a înfățișat contribuția oamenilor de teatru. Pe bază de documente, fotografii, precum și din convorbiri cu supraviețuitori, reporterii au reconstituit momente și scene din care se vede că actori și regizori evrei s-au străduit, mai ales în primii ani ai regimului nazist, să contribuie, pe calea specifică a mesajului artistic, la menținerea moralului evreilor din cel de-al treilea Reich.

MEMORIAL

În prezența conducătorilor obștei evreiești din Franța, a reprezentanților autorităților și a unui public numeros, a avut loc solemnitatea inaugurării Memorialului fostului lagăr Drancy. În anii ocupației naziste, Gestapoul și colaboraționiștii au înființat acest lagăr, într-o localitate de la suburbia Parisului, spre a concentra acolo pe evreii destinați a fi deportați la Auschwitz. Peste 100 000 de persoane, între care femei, bătrâni și copii, au trecut prin acest lagăr. Doar câteva mii au supraviețuit, ceilalți sfârșind în camerele de gazare și crematorii. Ultimul convoi a plecat de la Drancy la 17 august 1944, printre deportați aflându-se și grupul de 40 luptători evrei din Rezistență, deținuți pînă atunci în închisoarea din Fresnes. Convoiuil urma să fie dirijat către un lagăr de exterminare de pe cuprinsul Germaniei naziste, dar pe drum cei 40 de tineri luptători au reușit să evadeze, alăturându-se imediat forțelor patriotice franceze. Cîteva zile mai tîrziu, Parisul a fost eliberat.

FOLCLOR

De-a lungul îndelungatei lor istorii, evreii din Maroc au creat un folclor original și pitoresc, ce atrage inte-

resul specialiștilor. Unul dintre ei, Elie Malka, el însuși fiu al acestei colectivități, a publicat o carte de succes pe această temă. Prin mijlocirea ei, cititorii iau cunoștință de obiceiuri, rituri, producții literare și muzicale unice în genul lor, care poartă amprenta timpului și a ambianței în care s-a dezvoltat această colectivitate.

AMINTIRI

O nouă mărturie despre atrocitățile naziste: „Amintirile unui supraviețuitor“ de E. Asseo, a apărut în editura „La Pensée Universelle“.

DECES

Congresul Mondial Evreiesc deplinge moartea prematură a lui Claude Levy, director în secretariatul general al acestei organizații. Defunctul a reprezentat C.M.E. la Națiunile Unite și în diferite ale organisme internaționale.

CONTRIBUȚIE

Sub auspiciile asociației „Albert Einstein“ din Berna, dr. Erwin Ackerknecht, șeful catedrei de istoria medicinei din cadrul Facultății din Zürich, a conferențiat despre contribuția medicilor evrei la dezvoltarea științei. Vorbitorul a evidențiat nivelul relativ ridicat al cunoștințelor medicale deținute de evreii antici, rolul profilactic și curativ pe care l-au avut preoții, figurile proeminente ale unor medici din evul mediu, printre care Maimonide. Trecind la epoca modernă, a subliniat marile figuri ale științei și practicii medicale, printre care Wassermann, Ehrlich, Benda, Freud, Adler și alții alții.

MUZEU

Muzeul evreiesc din Basel a împlinit zece ani de existență. Pe lângă muzeu activează un grup de istorici și cercetători din domeniul artei, care țin periodic sesiuni de comunicări.

POEZIE

Poezia idiș a fost tema colocviului din anul acesta al Universității din Amsterdam. Printre invitați s-a aflat cunoscutul poet și publicist Avraham Sutzkewer, redactorul șef al revistei „Di goldene Keit“ ce apare la Tel Aviv.

OBȘTE

Revenit dintr-o călătorie în Grecia, d. Sam Goldsmith, de la Agenția Telegrafică de știri JTA, publică o relatare despre această veche obște. Dintre cei 77 000 evrei ciți se aflau în această țară la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, doar 10 000 au supraviețuit. Cea mai veche comunitate se află la Salonic, unde înainte de război trăiau 56 000 evrei iar azi doar 2 000. Cu tot numărul redus, obștea se străduiește să-și păstreze instituțiile, tradiția. La Atena se află o impunătoare sinagogă, un spital și o școală a comunității.

Comunitățile din țară sînt reunite într-o Federație, condusă de d. Joseph Lovinger.

SINAGOGA

Sinagoga din Koeln (R.F.G.), construită în anul 1878, este unul din edificiile impunătoare ale culturii mozaic din această țară. În sinistra noapte de 9/10 noiembrie 1939 („Noaptea de cristal“, numele de cod al pogromului nazist) și ea a fost dată flăcărilor. În prezent a fost reconstruită.

EDIȚIE

Fundația „Biblioteca Populară Judică“ din Buenos Aires a sărbătorit recent un deceniu de activitate. În acest răstimp, editura a tipărit 180 titluri de cărți de iudaistică — literatură, studii religioase, istorie, artă etc. — dintre care 97 în limba spaniolă și 83 în idiș, ebraică, engleză.

ARTA

Biblia și arta antică orientală au format subiectul unei prelegeri ținute de prof. dr. Othmar Keel la universitatea din Fribourg (Elveția).

TIMBRE

Un timbru cu chipul lui Șalom Alehem a fost pus în circulație de poșta isarelăiană, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la moartea marilor scriitori.

Un alt timbru reproduce tabloul lui Reuven Rubin,

„Dans hasidic la Meron“ și a fost pus în circulație cu prilejul sărbătoririi de Lag Baomer.

BICENTENAR

Ediția din acest an a Almanahului evreilor americani este consacrată bicentinarului Americii. Volumul cuprinde ample studii despre trecutul obștei evreiești din SUA, contribuției pe care membrii ei au adus-o în domeniul economiei și culturii.

PLACA

La Zürich, pe Unionstrasse 4, a fost fixată o placă de marmoră de zidul imobilului în care a locuit, între anii 1896 și 1900 savantul Albert Einstein.

TEZA

„Studiul minorității — iudaismul în Argentina“ este titlul unei teze de doctorat susținută de Joseph Bengio la universitatea din Paris. Lucrarea cuprinde aspecte ale vieții celor 500 mii evrei argentinieni, din care peste 300 mii locuiesc în capitala țării, Buenos Aires. Autorul analizează modul de integrare a membrilor obștei evreiești în viața economică și culturală a țării, precum și felul în care își păstrează religia și tradiția iudaică.

ALEGERE

Dl. Nessim Gaon a fost ales președinte al comunității evreilor din Geneva. Născut la Khartum (Sudan), d. Gaon s-a stabilit de mulți ani în Elveția, unde conduce o mare întreprindere de import-export.

MUZEU

La Rehovot a fost deschisă vizitatorilor casa în care a trăit și a lucrat în ultima parte a existenței prof. Haim Weizmann, primul președinte al statului Israel. Pe masa de lucru, păstrată intactă, se află între altele o Biblie pe care ilustrul dispărut obișnuia s-o studieze.

COMEMORARE

Reprezentanți ai comunităților evreiești din Italia și alți cetățeni italieni au fost prezenți la ceremonia de la cimitirul militar de la Ravenna, ținută pentru come-

morarea victimelor Holocaustului și a combatanților Brigăzii evreiești care au căzut pe fronturile de luptă împotriva nazistilor în cel de al doilea război mondial.

UMOR

Editura Droste din Berlin occidental a publicat o carte a lui Alexander Drozdynki. Cartea se intitulează „Jiddische Witze und Schmonzes“ (Glume și anecdote evreiești), și a fost prezentată în cadrul unei serii de lectură organizată de editură în colaborare cu comunitatea evreiască din Berlin.

HASIDISM

Istoria dansului hasidic l-a preocupat intens pe coreograful american Frank Berk. El a studiat mișcările și melodiile care însoțesc aceste mișcări. Concluziile sale au fost publicate într-o carte, frumos ilustrată, cercetătorul elogiind arta hasidică. Un cuvînt introductiv, datorat lui Haim Leaf face o scurtă expunere privind originile mișcării hasidice.

TIRG

În fiecare an comunitatea evreilor din Buenos Aires organizează un tîrg al cărții. La ultima ediție a tîrgului s-au vîndut 11 300 volume. Dintre acestea 652 au fost cărți religioase, 1 529 erau scrise în limba ebraică, 1 196 în idiș și 7 900 în spaniolă.

ARTA

Cunoscutul centru artistic al evreimii britanice Ben-Uri Gallery din Londra a împlinit 60 de ani. Înființat în cunoscutul cartier East End de un grup de artiști și iubitori de cultură evreiască, centrul a jucat un rol important în dezvoltarea artistică ajutînd numeroși tineri să-și prezinte lucrările. În prezent Ben-Uri Gallery posedă o prestigioasă și valoroasă colecție de lucrări, compusă în special din creația artiștilor evrei din Anglia în veacul nostru. D. Alexander Margulies, președintele galeriei a lansat un apel pentru stringerea unui fond destinat renovării galeriei.

TALMUD

Dorind a face Talmudul accesibil cititorilor mai puțin versați în texte biblice, dr. Allan Corre din New York a redactat o lucrare intitulată „Înțelegerea Talmudului“. Compilînd o serie de studii talmudice, autorul le-a însoțit de un glossar și adnotații precum și de comentarii.

אין דער יידישער וועלט

געפייערט די טאכטער פון זיגמאנד פרויד

אין לאנדאן איז געפייערט געווארן, מיט דער זעלבנדיגער וואס זי איז געווארן 80 יאר, ד"ר אנה פרויד, א באקאנטע סעקסואליסטישן און קינדרעפסיכאלאגיע און געזונטע מיטארבעטערין פון איר פאטער זיגמאנד פרויד. ביזן יאר 1938, ווען היטלער דייטשלאנד האט פארעמטערט, איז אנה פרויד געווען פרעזידענט פונעם אינטימסט פאר סייכיאטאנאליע. דערנאך האט זי באלייט איר בארימטן פאטער אין דער עמיגראציע, גרינדנדיג אין לאנדאן א קליניק פאר דעפעסיווע קינדער. וואס זי האט אנגעפירט העכער 20 יאר. צווישן אירע ווערק, וואס זענען ארויסגעגעבן געווארן מערער מאל אין מערער שפראכן דערמאנען מיר: אריינפירן אין דער טעכניק פון אויסקענען דאס קינד, קינדער וואס זענען געוואקסן בעת דער מלחמה נומע און שלעכטע געדאנקען וועגן דער אנטוויקלונג פונעם קינד א.א.וו.

די טעטיקייט פון אנה פרויד איז באקרוינט געווארן מיט מערער אויסצייכענונגען: זי האט באקומען דעם דאקטאר-טיטל פון קלארק אוניווערסיטעט פון די פאראייניקטע שטאטן דעם הויפט פרייז פאר קולטור פון דער שטאט מינכן, דעם פרייז דאליימיידיסאן פון די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע, דעם טיטל דאקטאר גאנאריס קאזא פון ווינער אוניווערסיטעט א.א.וו.

א פרייז פאר א בלינדן שרייבער

אין ניו יארק איז צוגעטיילט געווארן א ליטעראטור-פרייז פאר בלינדע שרייבער. דער פרייז — ביי וועלכן סע האבן קאנקורירט מער ווי 40 שרייבער — איז צוגעטיילט געווארן פארן העברעאישן פרוזאסטאר אלכסנדר טשערניק פאר זיין נאעפולע און טורעם פון סט. מאריע. אלכסנדר טשערניק פון פאך און אינוועניר, איז בארימט געווארן דורך זיין ליטערארישער און פובליציסטישער טעטיקייט אין העברעאיש, פובליש און דייטש, ווי אויך דורך זיינע רייזעס מיט אויסטרישן און דער פעדעראלער דייטשער רעפובליק, עסטרייך און שווייץ. בקרוב וועט דערשינען זיין נייער ראמאן „גלויבן און ספקות“.

די נאצי-קרבתות אין דער טשעכיי

לעצטנס איז באקאנט געווארן אז די צאל פון די אומגעבראכטע יידן פון דער טשעכאסלאוואקיי דורך די היטלערישן און העכער 108,000. צווישן וועלכע 71,000 פון דער סלאוואקיי, און די איבעריקע פון בעמען און מראוואיע.

קהילה - מודעות

לשנה טובה חגיגות קארטלעך

א אלטער יידישער כונה איז צו שיקן יעדן יאר ראש השנה צו קרובים און חתם פריינד, לשנה טובה חגיגות קארטלעך. צו דעם צוועק האט די פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע געדריקט ספעציעלע קארטלעך פאקטיקארטלעך, מיט א פאסיקער טעמאטיק, און זיי פארשפרייט דורך די ארטיקע יידישע קהילות.

דאָס דאווענען אין ימים־נוראים

אין די ימים־נוראים פונעם יאר תשל"ז וועט מען אין בוקארעסט דאווענען אין פאלגנדיקע שילן:

אין קארטעמפל — ספענטא ווינערגאס נומער 9; אין דער גרויסער שיל — אדאמאקע גאס 11; אין ספרדישן טעמפל — באנו מאריאטא סיניגאס 173; מלבישם שיל — בראוואל גאס 4 א.ב. ויזשניל — מאמאלארגאס 16; אין אלטן בית־המדרש — מאשלארגאס 79; אינאנצ — טראסע בעבשעקענארגאס 66; יוועה טובה — ניקאס בעלזאגאס 9; פראליש דעת — אנטים־גאס 13; אייניק איליע — וואַ נאטארגאס 11; קלענינא — סאנעאנו-גאס 84; אשוטאלע — אנדרייבארטאגאס 8; פאלי קאנער קלויז — גענע פאלעסקארגאס 19; פועלי צדק — קאנעמירגאס 10.

א יובל פון דעם „איוראעליטישן וואָכנאָלט“

די וואכנשריפט „איוראעליטישע וואכנ-בלאט“, וואס דערשיינט אין ציריך, איז גע-75 יאר זינט דערשיינען. זייענדיק היינט פו איינציקע יידישע פערזאלישע פובליקאציע די דער שווייץ, דערשיינט זי אין דער דיי-טשער און פרייער נישט בלויז וועגן יידישן ברייטע השפעה אין לאנד און אויסלאנד.

די גרינדער פון דער דאזיקער צייטונג זענען הרב ד"ר מארטין ליטמאן (1864—1945) און הרב ד"ר דוד שטרויס (געשטארבן אין יאר 1921), וועלכע האבן זיך אויסגעצייכנט דורך זייער פובליציסטישער טעטיקייט. היינט ווערט די צייטשריפט אנגעפירט דורכן רעדאקטאר קורט ראשעווסקי און ער באטייט זיך צו איינ-פארמירן און פרייער נישט בלויז וועגן יידישן לעבן פון דער שווייץ, נאר פון דער גאנצער וועלט.

אין דער געשיכטע פון דער יידישער פרע-סע איז דאס „איוראעליטישע וואכנבלאט“ א זעלבטענער פאל פון אריכות ימים. פון דעם שטאנדפונקט קאן זיך זיך אנגעזענע שוויצער רישע צייטשריפט פארבלייבן נאר מיט דער „אלגעמיינער צייטונג דעם יודענטומס“ (לייפ-ציג און בערלין, 1837—1922), צי מיט „דער איוראעליט“ (פראנקפורט אם מין, 1860—1938).

א חערטיקער דאָקומענט

ערב דער צווייטערער יעריקער פייערונג פון דער אומאפהענגיקייט פון די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע האט די צייטשריפט „סינאגאג לייט“ פארעפנטליכט אן אויסצוג פונעם בריוו פונעם אמעריקאנישן פרעזידענט דזשארדזש וואשינגטאן צו דער יידישע קהילה פון ניו יארק, ראד איסלאנד. די אויסצוג וואס זענען פארעפנטליכט געווארן באווייזן זיי מילדע קאנצעפציע פון וואשינגטאן בנוגע דער רעליגיעז-פרייהייט און דאס געניש דערלאזן סיי וועלכע רדיפות קעגן סיי וועלכע רעליגיע.

לזכר פון די אומגעקומענע

לזכר די איבער 35,000 יידישע קרבנות, מענער, פרויען און קינדער, וואס זענען אומ-געקומען אין לאגער פון טערעזיענשטאט, האט דער דיכטער גינטער קווערט פון דער יידישער דעמאקראטישער רעפובליק, דער היינטי-פרייז טרענער, אנגעשריבן א פאעם אין פראנצויזישן טייל „לא תשכח!“ זאלסט נישט פארגעסן. דער מחבר גופא איז אויך געווען א העפטלינג אין נאצישן לאגער.

אין יאס א געפייערט געוואָרן 100סטער יאָרטאָג

(סוף פון זייט 10)

יאסער יידישער קהילה, דער שרייבער געארנע לעטנעא, וויצע פארזיצער פונעם סאציאליסטישן איינהייטס פארעם, מארגארעטא באטשוי, פאלקס-ארטיסטן, סעוילא פאסטאר, וועטעראן פון יי-דישן טאטע און פלארעא פאוועל, סעקרעטאר פון יאסער מוניציפאלן פארטייקאמיטעט.

אין דעם אנטזעצן ראמען פונעם נאציא-נאל טאטע, און גאָרטן פון וועלכן ס'איז אויפגעשטעלט דער בוסט און אברהם גאלדפאר-דען, האבן זיך געלאָט הערן די באגייטערטע ווערטער וועגן דער באדייטונג פון אָט דעם יום טוב, ווערטער פון פארביידערונג צווישן נאציאנאליטעטן. פון אַנרעג צו קולטור און שלום צווישן פעלקער.

ס'איז נישט נאָר דער פאָרעם פון א יאָרהונדערט

(סוף פון זייט 10)

האָט דאָ פארויטעט אויף א פרוכטבארן באַדן און האָט אריבערגעטראָגן ביי קיין אמעריקע, די דעמאָליטיקע „נייע וועלט“, דעם נאָמען פון „מין שטעטלע יאס“. וואָס איז אויך באקאנט אין דעם פאלקסליד, וועלכעס איז אריינגע-דרונגען אין האַרצן פון דער יידישער נשמה פון אומעטום.

אין דער וואָך בין איך שוין צום צווייטן מאל אין יאס. וויכטיק האב איך דאָ געוויילט מיט א השוּבן נאָט, א וואָספּירער פון זעקס מיליאָן אמעריקאנער יידן, אלכסנדר שינדלער. ער האָט געוואָלט קרויט ביי די מאַסיקליע פון די קרושים פונעם פאַרגאַס, וועמענס 35סטע הברה מיר האָבן אָרגאַניזירט אין חודש יוני דאָס יאר. איינצייטיק האָט ער מיך געבעטן איך זאל אים ווייזן וווּ ס'איז געווען דער באַרטן, פּאַמול ווערער" ווייל גאלדפאדענס טאטע און זיין אונדו אריינגעדרינגען, איבערן ים, אין די הערצער פון דורות יידן וועלכע האָבן עמי-גירס אויפן נייעם קאָנטינענט. האָבן אַנהויב פון דעם יאָרהונדערט.

אָט דערפאַר איז די גאלדפאדען־יובל פייע-רונג נישט נאָר א טאטנאָרעלע געשעעניש. דאָס איז א יום־טוב פון דער גאנצער יידישער באַ-פעלקערונג וואָס זעט אָט דער פייעלעכ־קייט דעם סימבאָל פון זיינע דערפולטע סעקן לערע האַפנונגען, אויף אַלע טעטיקייט געביטן אויף דער ערד פון רומענישן היילמלאַנד. דאָס איז פאָרן גאַנצן רומענישן פאָלק די פארקער-פערונג פון זיין טראַדיציאָנעלער גאספּיריי-ליעקליק, די וורפּירונג פון דער נאציאָנאַל-לער טעטיק פון דער רעגירונג פון סאָציאַליס-טישן רומעניע וועלכע האָט א סוף געמאַכט צו יעטועדער נאציאָנאַלער אָדער רעליגיעזער דיסקרימינאַציע און וועלכע וואָלט דעריבער אז יעדע מיטלענדיקע נאצי, יעדע רע-ליגיע זאל זיך אומגעשטרעט אויסלייבן אין זייער קולטור, שפּראַך, טראַדיציע און אייגנאַט. איינצייטיק פארגעשטאַלטיקן די הונדערט יאָר יידיש טאטע פאר די יידן פון אומעטום, פאר אַלע יידישע קהילות פון דער וועלט, אַוצרות פון יידישן געדאַנק און געפיל, לערנען אונדו וועלכע וועגן ס'דאַרפן גיין די יעניקע וואָס ווילן זיין ווערדיק ממשיך צו זיין די גאלדפאדען טראַדיציע.

מיר דאַנקען די מלוכה אָרגאַנען, די קולטור אַנשטאַלטן, די געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס די אַנגעזענע אַינטעלעקטואַל וואָס האָבן אונדו מכה געווען מיט זייער אַנזענדיגייט ביי דעם דאָזיקן יום־טוב, אין אָט דעם הויז אונד-זען און הויז פון דער יאסער יידישער קהילה. אונדזער אַנערקענונג דעם פליסיקן, איבער-געבענעם און ענטוואַקסטישן פּרעזידענט פון דער יאסער יידישער קהילה, הער ד"ר סימאָן קאָפּמאַן און זיין חשובער פרוי, פאר דער הכנ-ס־תאריחים וואָס זיי האָבן אויך דאַמאָטאָל אַרײַם געוויזן, פאר דער טאָנענער אַרבעט און פאר דער ליבשאַפט מיט וועלכער זיי האָבן אונדו אַרומגעבייגלט.

איך אַלע ווינטשן איך די טראַדיציאָנעלע ברכה „לחיים“.

באָזוך פון הרב אלכסנדר שינדלער

(סוף פון זייט 10)

שטעלפארטער פון אמבאסאָדאר פון מדינת ישראל אין בוקארעסט.

דעם 18טן אויגוסט ד"ר האָבן זיך געסט פאר-לאָזט דאָס לאַנד. ביים אַנקומען אין אַפּאַר-זענען זיי באַגעגנט געוואָרן אויפן אינטערנאַ-פּאַנאָל פלייעלע בוקארעשטער אַפּאַרעטן פון די פּראַיז ד"ר דוד משה רון שליט"א און די אַנדערע מנהיגים פון דער פעדעראַציע. זיי איז געווען אַנזענעט ה' ויליאַן סאַרין, וויצע-דירעקטאָר אין רעליגיע־דעפּאַרטאַמענט.

זונדער דער אויפנעם האָט זיך פּאַנאָדערנע וויקלט אין א וואַרעכער און האַרציקער אַט-מאָספּער.

אין אַהנט איז אין יאסער נאציאָנאַל טעא-טער פּאַרעקומען א פּיערלעכע פּאַרואַללונג, אויף וועלכער ס'האָבן גענומען דאָס וואָרט: יאָס צעראַנד, פּאַרעקומען פונעם קאָמיטעט פּאַר-קולטור און סאָציאַליסטישער דערציִונג, טעא-פיל ווילן, דירעקטאָר פון נאציאָנאַל טעאטער און פּראַנץ אַוועבאַר, דירעקטאָר פון בוקאַ-רעשטער יידישן מלוכה טעאטער.

אין פרעזידיום פון דער פּאַרואַללונג האָבן זיך באַטייליקט א חוץ די אויבן אַנגעוויזענע, אויך: ד"ר סימאָן קאָפּמאַן, פרעזידענט פון דער

אינספּירירט פונעם הנהל וועלכער האָט איבער-געלעבט טויזנטער יאָרן, ווייל פון זיינע און-ראַלטע פּוסקים אַטעמט דאָס ניי, הילכט אַפּ די אייביקע גאמטע פון אלגעמיין מענטשלעכע געפילן.

דאָס דאָזיקע אַלט־נייע ווערק פּאַרמאַגט, למשל, גורל אַסתר", וואָס איז אַנגעשריבן געוואָרן צוליב מיט צוויי און האַלב טויזנט יאָר, לויט אַלע כללים נון דער טעאטער קונסט, מיט א שיינדיקער האַנדלונג ביי צום דראַמאַטישן אויסגאַנג, מיט א רעזיש און יום-טוב פון וועלכע ס'האָבן זיך אינספּירירט קלא-סיקער דראַמאַטורגן ווי ראַסין און זייער א סך פּאַלטיקונסטלער. די דאָזיקע האָבן יאָרהונ-דערטער נאַכאַנאַנד געשאַפּען דעם פּאַלטי אַומפּאַרליילעכע, פּוריים־שפּילן" וואָס האָבן זייער מקור אין מגילת אסתר.

אין „שי השירים" דען ניט אן אומשטער-בלעכער דראַמאַטישער פּאַעס, וועלכער וויקלט פּאַנאָדער די האַנדלונג אויף דעם היינטער-גרויט פון די ירושלימער בערג; און שלמיטה דער פּאַסן, דער כּאָר, אַלע באַטייליקטע, זענען דעם נישט עלעיהי א ווונדערבארער טאַטנאָנאַמבאַל!

נו. און דער קאָנפּליקט צווישן יוסף און זיינע ברודער, מיט דעם קולמינירנדיקן מאָ-מענט פון ווידערערקענען, מיט די רעפליקן פון די העלדן פון וועלכע ס'פּאַרטאָ הן מיט ליידישאַפט, און מיט וועלכער איידיקליקייט, איז דאָס דען טיט א פּולטישענדיק דראַמאַטישן ווערק גאַלדפאדען איז אויך ארום געווען א שפּעער וועלכער האָט זיך אינטערגירט נישט אין קיין וואָקסן נאָר אין א ליטערישער טראַדיציע. דער אַנדערער נאָר אין גאַלדפאדענס, דער נאָמען פונעם ערשטן ייד, א ב ר ת א ה ע ב י, ציט דעם אַלגענעם אַרעם ביי צום הר המוריה וווּ ס'איז פאַרגעקומען די עקדה, דער סו-ביקעס פון איינער פון גאַלדפאדענס שאַפּונגען. נישט צופעליק האָט דער, וועבער־כישפּונעם כער" אַוועקגעשטעלט דאָס פּונעם פּונעם „גאַלדענעם פּאַרעם", דא אין יאס, דאָ האָבן זיך דוויכעוועבט אן ערך זעקס יאָרהונדערטער די קול-טורן, לידער און טעגן פון רומענער און יידן. דאָ האָבן געלעבט אין שנודע עמינעסקו און ד"ר קאַרעל ליעב, אַדאַוועטאָר און מאַנאַגער, אַנגעזענע און גראַפער, וועלכע האָבן דורכגע-פּלאַטשן שטורעם און דראַנג, פרייז און סטרייע, פון די צוויי פעלקער וואָס האָבן אין איינעם געלעבט און אין איינעם זיך געפירט.

פון דאָ, פון יאס, זענען אַרײַם די ליכט-שטראַלן אויף דעם הימל־געוועלב פון אַל-וועלטלעכן יידישן לעבן. דער אַפּטער רב און נהל האַנזאַלער, ד"ר יעקב ניימאַנאווער און משה דון, די פעמענעס פון יהדות, די תל-מידחמים וועלכע האָבן מייסטערהאַפט גע-שוועמען אין מן תורה, די וואָרטפירער פון אונדזערע גרויסע אידעאלן און פון אונדזערע אומשטיבלעכע שטענדיגען, האָבן געלעבט דא אין אָט דער עיר ואם בישראל. גאַלדפאדען

דער פארקויפער פון מעשיות

(פון דער סעריע „בילדלעך פון מײן געבוירן־שטעטל“)

צו כאל פלעגט זיך יא אהען אויך אין אן אנדערע תקופה פונעם יאר, אבער תמיד ביים אַנקומען פונעם ווינטער, ווען איינגעקארטשע- מען פאר קעלט און פארקויפט פלעגן זיך די מענטשן צונויפזאמלען ארום פיערע זייגן אַנקור מען האָט אָנגעזאָגט דאָס דערנענטערן פון דער תקופה פון לאנגע נעכט, פון דער קעלט און פון שנייע, פונקט אזוי ווי די פאַרענדעקע פליגל פון די זעריאָפּן פלעגן אָנצייכענען אויפן בלויען הימל די זייעה או דער פּרילינג איז נאָענט. איז ער געווען, אפּשר, זייער תקופה? גיכער איז ער געווען זייער ערליכער פּרעליק ביים אנדערע עק יאר. הייל פונקט אזוי ווי די באַפּליגטע אָנזאָגער פונעם פּרילינג, האָט אויך זיך אָנקומען אָנגעזאָגט פאר די מענטשן פּרילד. און דערנאָך, האָט דען נישט געזאָגט א גרויסער דיכטער אז דער מענטש איז א זשוראָף וואָס פּלעגט אינעווייניג?

ווער איז דאָס געווען? פון וואו האָט ער זיך געיאָוועט? וויפל צייט איז ער געבליבן אין שטעטל? קיינער איז נישט געווען ביכולת צו ענטפערן אויף די דאָזיקע פּראַגען. ער ווידער איז פון זיין נאָטור נישט געווען קיין באַרע- דעווידיקער. פונקט וואָס מען, נישט געוואָלט וואו ער רוט זיך אויס די מידע ביינער, ביי נאכט, מעגלעך אז אויף א באַנק אינעם אַרעל גאנג פונעם אינפּאַר-הויז „קאַקאַש“, מעגלעך און א פּיראהנג וואָס פאַרציגן געוואָרן ווי אומגעזענע דאָס, כדי צו ווידען דעם אמת-דיקן דעקאַר, אין וועלכן ס'האָט זיך טעגלעך אָפּגעשטילט די דראַמע פונעם טעגלעך האָסטן אים געקאַנט באַגעגענען אין די סאַמע אומ-דערוואַרסטע געטלעך און זאָקעסלעך. הויז, לאנג אז דאָר, מיט זיין זיטערער, בעזעמדי-קער רויטער באַרד, מיט א לאַנגער און ברייטער פּעלעוועיג, פון אן אומבאַשטימטן קאַליר, מיט די פאַלשע תּמיד באַבאַליקטע, בעזעמדי-ווען א מאַנדע דערשיינען, וואָס איז נישט געווען אין אלגעמיינעם סאָך פונעם אַיינעל-זיין וואָס ווען איז געווען פאַרענט, איינגע-הילט אין א מיסטעריעזיקע, מאַנדע איז אויך געווען דער פּאַקט, וואָס די מענטשן האָבן נישט געוואוסט גראַניטש וועגן אים, אויב ער איז א הונט-געזעצער און זי איז ער אן אלמן, אויב ער האָט ערנעק א היים, צי איז ער א שטענדיקער וואַנדערער און נישט דער וועלט-אפּיל זיין נאָמען האָט א מען נישט געקאַנט דערביי, ווען די מענטשן פלעגן רעדן וועגן אים, האָבן זיי געזאָגט „דער פּאַרקיפּער פון מעשיות-בילדלעך“ אָדער, נאָך קולצער „דער פּאַרקיפּער פון מעשיות“.

— די נאכט איז צום ערשטן מאל געפאלן דער פּראַט, האָבן זיך געזאָגט די שנייע, און אַראַפּענדיק טיפער דעם קאַפּעלוש אויפן קאַפּ. ווען איז גוט קאַלט געוואָרן. מאָרגן-איבערמאָרגן טעט זיך יא ווען אויך דער פּאַרקיפּער פון די מעשיות. דאָס איז געזאָגט געוואָרן מיט גלייבליכער קייט, פּאַסיקע האָט מען דאָך געווארט זיין אָנקומען. אלע האָבן דאָך געווארט. הייל איז דער טריבער גרויקייט פון די האַרבעטיקע קאַלטע טעג און דער מוכר-ספּיריט געווען א ליכט טיקע שטראַל. פאַר טעלעכע גראַשן האָט ער דאָך זיי געגעבן א רפואה קעגן לאַנגווייל פון די לאַנגע ווינטערטיקע נעכט.

אין די קעשענעס אָן א דאָך פון זיין פאַר-בלאַטיקער פּעלערניג און אין זיין בינטל וואָס ער האָט געטראָגן אויף די אַקסל, האָט ער געהאַט אַרונדערלעכע בילדלעך. מעשיות וואָס האָבן אַרומגענומען מיט א זיסן שוין, וואָס האָבן גורם געווען א מע זאָל פאַרגעסן די צרות און די דאגות וואָס זענען באַפאַלן פון אלע זייטן, און וועלכע האָבן פאַרמאכט די שעה פונעם טאָג און האָבן אנדערע וואָס האָבן באַלוויטן דעם שלאָף ביי נאכט, מעשיות וואָס האָבן אָנגעווא-רעמט די נשמה און אנדערע וואָס האָבן באַלוויטן דעם שכל. מעשיות וואָס האָבן גורם געווען אז דו זאָלסט שוועבן א גליקלעכער און ליכט ווי א פּויגל. מעשיות וואָס האָבן פאַרמאכט דעם אטעם און אנדערע, וואָס האָבן דיר אַרומגע-נומען ווי א זיס וויגליד.

גליקלעכקייט געקויפטע פאַר טעלעכע קליינע גראַשען פון יענעם הויכן מענטש, מיט דער רויטער באַרד, אויף די אַקסל מיט דער תּמיד דיקער פאַרבלאַטיקטער פּעלערניג. ווער איז ער געווען? פון וואו האָט ער זיך געיאָוועט? וויפל צייט האָט ער פאַרבראַכט אין שטעטל און וואוהין איז ער ווידער אַוועק? קיינער איז שטעטל איז נישט געווען ביכולת צו ענטפערן אויף די דאָזיקע פּראַגען.

וויקטאָר רוסו

פון רומעניש: וו. ט.

פאַרצייכענונגען וועגן...

ווער איז שולדיק?

די צווייטע וועלט־מלחמה האָט איבערגעלאָזט בירושה בלוט, טערן, אלמנות און יתומים, פון כּערער ווי געוויינטלעך א מלחמה האָט איבערגעלאָזט. אָבער וואָס עס איז בכלל נישט געווען געוויינטלעך, איז געווען א נישט דער־שיינונג, וואָס איז ביי אַיזע נאָך נישט געווען אזוי גוט באַקאַנט, ס'ע זענען איבערגעבליבן רוצחים וואָס האָבן געהאַט בלוט אויף זייערע הענט, אויף זייער געוויסן, און בלוט האָט אן אייגענשאַפט, אז עס וויל נישט שוויגן, בלוט מאַגט נישט בלויו נקמה נאָר אויך גערעכטיג קייט. האָט טאַקע דאָס בלוט פון די מיליאָנען אומגעבראַכטע קרבנות געמאַכט, אז מע זאָל משפּט די רוצחים.

און דאָ האָבן זיך אַנגעהויבן פאַרהאַנדלונג-באַן, פּראַצעסן, וואָס האָבן געגעבן די געלעגן-היינט פאַר די קרנישע אַדוואַקאַטן, וואָס דאַרפן דערווייזן אז דאָס וואָס עס איז שוואַרץ איז גאַר ווייס, און דאָס וואָס מיר זעען אז עס איז ווייס איז גאַר שוואַרץ, אזוי, מיט אַזעלכע קלינגלעך־שע באַווייזן, סאַפּיסטישע צי גאַר אויך ביוזויליקע, האָט מן אָנגעהויבן טענהן און מע גייט גאַר משפּטן אומשולדיקע מענטשן...

האָט מען גענומען משפּטן איינעם פון די קאַרפּן־קעפּ, וועלכע האָבן אַרויסגעגעבן באַ-פעלן אויף צו מאַרדן, שיסן, הענגען, פאַר-גאַזן — האָט יענער געטענהעט, אז ער איז גאַט די נשמה שולדיק: ער האָט בכלל נישט געוואוסט פון גאַר נישט, ער גלייבט בכלל נישט, אז עס זענען אַיינעקלעכע געוואָרן מיליאָנען מענטשן — ער האָט עס נישט גער-זען... אמת, ער האָט טאַקע אפּשר יא אונטער-געשריבן אַזעלכע באַפעלן, אָבער וואָס איז ער שולדיק ער האָט דאָך נישט געזען נישט די קרבנות און אויך נישט קיין פאַרגאַסן בלוט. אויב עמעצער איז יא שולדיק, איז עס אויך קיין פאל נישט ער, נאָר אפּשר יענע, וואָס האָט זיינע באַפעלן אַויסגעפירט...

האָט מען גענומען משפּטן יענע רוצחים, וואָס האָבן געהאַנגען, געשאַסן, פאַרעוואַל-טיקט, פאַרגאַזט, דעפּאַרטירט, געוואָרפן אין די קרעמאַטאַריעס — האָבן זיי געמאַכט אזא אומ-שולדיקע מינע, אז מע האָט שיער נישט געדאַרפט בעטן ביי זיי מחילה, וואָס מע וואגט זיי מטרחה צו זיין וועגן אַזעלכע קליינטיקייטן. אמת, זיי האָבן טאַקע געקויפּלט (אויב מע האָט זיי געוויזן פּאַטאַס און פּילמען ווי אזוי זיי האָבן גערעכנט — האָבן זיי דען געקאַנט לייקענען?). נו איז וואָס? זיי האָבן דאָך גער-מווט אויספירן די באַפעלן... זיי זענען דאָך געווען נישט מער ווי לעמער. מיליטערישע צי ציווילע לעמער, וואָס האָבן געקויפּלט, ווייל

מע האָט זיי געהייסן, מע האָט זיי געגעבן באַפעלן... אויב עמעצער איז יא שולדיק (זיי מיינען, אז עס איז בכלל נישט קיין שולד, נאָר אז עס וויל דווקא געפּינען א שולדיקן) זאָל מען עס ווכן צווישן דיע וואָס האָבן געגעבן די באַפעלן, נאָר נישט צווישן די וואָס האָבן אַויסגעפירט זייערע באַפעלן... עס איז באַ-וואוסט, אז מע באַקומט א באַפעל מוז מען אים אַויספירן.

אויך, צווישן אַזעלכע אַדוואַקאַטעס דריי-דעלעך, האָבן זיך נישט ווייניק קריגס־פאַרברע-כער געפּראַוואַלט, און טייל האָט עס אויך גע-זונגען, זיך אַרויסצודרייען און נישט געמשפּט צו ווערן, און אויב זיי זענען זי געמישט געוואָרן — זענען זיי פּשוט באַפּרייט געוואָרן, ווי אומשולדיקע וויגפּרוען.

מע האָט זיך פאַררופן אויף פאַרציטיקע יוסטיץ־פּרינציפּן, אויף פאַרהאַרדן וואָס האָבן פאַרזענען, און זענען אויך היינט פאַר שראַף פאַר יענע וואָס העלפן אויספירן און נישט געמשפּט צו ווערן, וואָס רייזן אָן אַ מאַרד — נו? דאַרף מען נאָך האָבן נייט פאַרהאַרדן, נייע גע-זען?

דאָס אַראַלטע געזעץ: „לא תרצח“, דאָס איז דען נישט גענוג אים, וואָס עס טענהעט, אז מע האָט בלויו אַויסגעפירט א באַפעל — ווייסט מען דאָך, אז ס'ע זענען פאַראן פאַר-ברעכן, וואָס בעסער זאָל מען זיך לאָזן היר-גענען, אידער מע זאָל הרגענען אן אנדער נפש. עס איז א באַקאַנטער יידישער פּרינציפּ: הירוג ולא יעור!

אָבער וועמען אינטערעסירן היינט, סוף דעם צוזאַמעןשטן יאַרהונדערט, וואָס ס'ע זאָגן גע-זעלעכע פאַרהאַרדן, ווי?

זאָל זשע מיר דערלויבט זיין דערמאַנען א מעשה, וואָס האָט זיך פאַרלאָפן אין דער וואַ-לעכער צוויק מיר א הונדערטע דרייסיק יאָר: אין בוענאַ איז געוואָרען געוואָרן א באַ-יאַר, ווערענסק, דורך איינעם וואָס זיין פּרוי-מיט איר געליבטן האָבן אים דערצו געדונגען. א מען דער מערדער איז פאַראוטיילט געוואָרן צום טויט, און אויך דער האר פון דער דער-מאַלדטיקער וואַלעכער האָט באַשטעטיקט דעם אַרטייל — האָט מען איר דער גאַנצער וואַ-לעכער נישט געפונען קיין אַיין מענטש, וועל-כער זאָל אויספירן דעם טויט־אַרטייל.

אַט וואָס עס שרייבט דער געוועזענער פּרע-מיער און דעליטיקער מיהאַל קאַנאַליטשאַנא אין דער פּענאַלטיקער זייטשריפט „נאָיאַ שטויצניקאַס“ אונטער „ליטוואַרא“ פון 15טן אַקטא-בער 1844, אונטער טיטל ס'ע פּעלט א הענקער אין זיין וואַלעכער:

„נו, גוט, ווער וואָלט געקאַנט גלייבן אז אַט דעם דאָזיקן טויט־אַרטייל, וואָס איז אַרויס-געזאָגט געוואָרן פון א טריבונאַל, באַשטיע טיקט דרייבן האר פונעם לאנד, האָט מען נישט געקאַנט אויספירן און פאַר וואָס? אין דער גאַנצער וואַלעכער האָט מען נאָר אַיין מאל נישט געקאַנט געפונען קיין הענקער, אין איינציקער פאַראוטיילטער, וואָס ליגט שוין זינט יאָרן אין דער תּפּיסה האָט זיך יא אונטער גענומען צו אַט דער באַרבראַדער מלאכה, אָבער ווען מע האָט אים אַרויסגענומען זיין געזעצער קבר, ווען מע האָט אים צעשמע-טערט די קייטן און ער האָט באַקומען די פּרייהייט, האָבן זיינע מחשבות אין דער פּרוי-אַנגעהויבן טראַכטן, דעמאַלט האָט ער אָנגע-הויבן היינען און זאָגן, אז עס איז גוט אייני-צוועטעמער די ליפּט, אז עס איז שוין די זון אַנצוקוקן, אז עס איז וואונדערבאַר די נאַ-טור און די פּרייהייט, אָבער עס איז אים בילכער זיך אַפּצוואַנגן פון אַט דעם אלעמען, אז ליבער וועט ער, שטאַרבן אין דער פינג-טעריש פון דער תּפּיסה אידער זיי צו באַ-קומען אין אַזעלכע אַכרויותדיקע באַדינגונגען.“

איך האָב צעזינדט אַט דעם פּאַקט פונעם בור, אַויסגעקליבענע געזעשאַפּטלעך־פּאַליטי-שע עקסטן פון מיהאַל קאַנאַליטשאַנא, דערשיינען אין יאָר 1967 אין בוקאַרעשטער פּאַליטישן פאַרלאַ, אויף זייט 124.

וואו נעמט מען היינט אַזעלכע צדיקים, ווי אַט יענער תּפּיסחניק, וואָס האָט זיך אַפּגעזאָגט צו אַרריגסן „שולדיק“ בלוט! אויב עס קומט ערגעץ פאַר היינט א פּראַ-צעס פון קריגס־פאַרברעכער, וואָס פּראוואַרן זיך אַרויסדרייען אונטערן אויסריד, אז זיי האָבן אַויסגעפירט בלויו א באַפעל — זאָל מען זיי פאַרליינען דעם דאָ געברענגטן ציטאַט...

שוין דערשינען:

לוח לשנת תשל"ז

דער לוח פאַרן יאָר תּשל"ז אַנטהאַלט א רייכן (דאָס רוב אין רומעניש) מאַ-טעריאַל און איז א וועגווייזער פאַרן רעליגיעזן יידישן טאַגיסגעלעכן לעבן.

פונעם תּוכן:

- דער יידישער לוח: די חדשים און זייער רעליגיעזן און היסטאָרישן באַטייט;
- מנהגים און דינים פאַר אלע יום־טובים;
- דאָס יאָר תּשל"ז אין לעבן פון יידישן קיבוץ פון רומעניע — א רע-טראַפּעקטיוו;
- תּלמודישע אפּאָרטימען; דעקלערונגען וועגן אייניקע יידישע מוסדות (סדרה, תּפּורה, תּעניתים א"א.);
- דער פּרויז פון איין עקזעמפּלאַר אין 3 ליי.

כתב-ינה

של היהדות הרתית הרומנית

* ב"ה, ו' אלול תשל"ו בוקרשט מספר 374

דרשבושון *

הרב יצחק מאיר מארילוס, בוקרשט

"אל תשליכני לעת זקנה"
(תהלים ע"א)

הכיולות; מהם יצרו פסלים
בהקיקת צורותיהם וממהם הו
קיסו אנדרטות ואצל כולם
הכונה אחת הוא: להנציח
עצמם ולהשאיר זכרם בערוול
החיים.

עד כמה הועילה פעולה זו
של הנצחת האדם בעולם,
ויבאו מעשיהם ויעידו בעצמם.
הפיראמידים, במדבר שהם קיי
מים, איש לא יודע מי יצרם
ואת מי מייצגים; הנזפות
התנוסות של הן ערך-מוני-
אלי הממשכות הומר לחקירת
ימי קדם, ודבר אין להם עם
החיים.

ועתה נתבונן איך הביטו
הכסנו מדורות הקורמים על
בעיה זו, כי בודאי הקיש
החוש הוא אלם בסחה. הם
הרחיקו עצמם מפרועת ההיש
כות, הסתייגו עצמם מהבע
רות ויצרו אנדה נפלאה.

במדרש רבה בראשית (פ'
כט) על הפסוק, "ויקרא את
שם המקום ההוא בית אל
ואולם לזו שם העיר לראשונה"
(בראשית כח, יט) אנו מבי
ציאים: "הוא לזו שלא שלט
בה מלאך המות מעולם. ה"
זקנים שבה מה עושוין להם?
כיון שבה זקנים הרבה מה?
ציאון אותן חוץ לחומה? והם
מתים", (דומה לזה נמצא גם
בבבלי מס' סוטה דף טז ע"ב,
אולם שם מוסכם על הפסוק
"ויילך האיש ארץ החתים ויבן
עיר ויקרא שמה לזו היא שמה
עד היום הזה" — שופטים
א — ובשינוי נוסחה כזה:
"ואף מלאך המות אין לו
ישות לעבור בה אל זקנים
שבה בזמן שרעתן קצה
עליהן ויצאין חוץ לחומה
והן מתים" (במדרש "מז
ציואין"). — סעוירת באגדה

רעיונות לא לול

העת אינה דורשת את
שלישי החיים ואינה מבכה
את המות; היא צועדת לה
דרכה התמידית ומסבכת את
גלגלתייהם לקיום מה שנאמר:
היום וילכה לא וישבתו
(בראשית כב). ואחריה
ידונה, "האדם ילוד אשה קצר
ימים וישבעירו" (איוב יד,
א) וכבר אמר הרמ"ה (שעור
קומה סו, גכ): "הומן הוא
הענין הנמשך ומתולל ונקשר
בנוי המיד החלתי ונכספו
ובמעט שאינו ילי סוף".

ישנם עומדים אנו על כך
שנה חדשה, עור פעם הלפה
לה שנה ואנוניו מסבכות קול
צורך. משחוזר-חיים; קולות
מדרמיות בדמיות הזנקות;
כלאל תשליכני לעת זקנה,
ככלות חתנו אל תעובדו!"
היונה מאז ומעולם העסיכה
הדרה על עוכרי-הלך; האדם
בירחפתה הרגיש כי כל זום
יומם שיחלף נושא אותו על
כנפיו לעולם אחר, וע"כ שאף
להנציח עצמו, להנציח היותו
בו אלמות. כי אין כל דבר
המלודר מחשבות גונות כרע-
יון המיתה, בעלות "על הוי"
כיון סופו של כל אדם ומסבי
לא גם סופו הוא. בשבבר
הימים, בדרות הבערות והר
שכחות אפילו, חיפש לו האדם
פתרון לבעיה זו ושאל להשאר
שם ושאריית אחריו. בארצות
הקדם, יערש ה'עובדיואיציה
הישנה, בנו להם בני אדם
פיראמיודים והקפו בהם מעל
חיהם למען לא יפחו מעל
פני הארץ, הנמו את גופר
חיהם וממנון בצערות בגויות

איתן-אזרייה

ליקוטים מעובדונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה ק"ט

במ"ק כ"א מתה אשתו ונשא
אחרת או אינו נכנס לביתו
לדבר עמו הנהומין ואף דרש"י
פי' משום הולשת הדעת דאשה
אררונה אבל הלא הביאו עוד
שם דף כ"ג דעת ת"ק שלא
ישא אשה עד שיעברו עליו ג'
רגלים ועיקר טעמא בזה מבוואר
שם בתוס' ורא"ש כ"ד השת"ת
כה הראשונה מדעתו בשעה
שהוא עם השני, כדתיאב בנדי-
רים כ ולא תתרוו אחרי לבכנס

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רוז

..מזל טוב"

ברכה יהודית עממית בעת שמחה (לידה, ברית-
מילה, נישואין).

..מזרח"

הקיר הקדמי לבית-הכנסת, הפונה לצד מזרח, שבו
קבוע ארון הקודש, עובר צד זה פנינים המתפללים
בארצות שמערב לארץ ישראל, כן מקום מושבם
של הרב ונכבדי הקהל.

מנורה

כלי קודש במשכן ובבית המקדש.
המנורה, שהייתה לאחד מסמלי העם היהודי, משמשת
כיום כסמלה של מדינת-ישראל.

..מנחה"

התפילה השנייה שלוש התפילות (שהרית, מנחה,
עריבת) שחייב אדם לומר בכל יום. תפילה זו באה
חת קורבן תמיד של בין הערבבים שהוקרב בבית
המקדש, והיא נאמרת בין הערבבים.

..מניין"

עשרה יהודים החתוכים לשם תפילה או לקיום
טכס דתי.

מסורת

התורה שבעל-פה שנטמרה מדור לדור.
ברית עברית עולמית
(התרגום הרומני בעמוד 5)

במ"ק כ"א מתה אשתו ונשא
אחרת או אינו נכנס לביתו
לדבר עמו הנהומין ואף דרש"י
פי' משום הולשת הדעת דאשה
אררונה אבל הלא הביאו עוד
שם דף כ"ג דעת ת"ק שלא
ישא אשה עד שיעברו עליו ג'
רגלים ועיקר טעמא בזה מבוואר
שם בתוס' ורא"ש כ"ד השת"ת
כה הראשונה מדעתו בשעה
שהוא עם השני, כדתיאב בנדי-
רים כ ולא תתרוו אחרי לבכנס

שלום עליכם מדאכי השרת

מאת טוביה פרשל

הזמר "שלום עליכם מלאכי השרת", שזמרים אותו בליל שבת.
מיסוד, כידוע, על דברי התלמוד: רבי יוסי בר יהודה אומר: "שני
מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו. אחד
טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו
מוצעת, מלאך טוב אומר: 'הי רצון, שהתא לשבת אחרת כך, ומלאך רע
עונה אמר בעליכורחו: ואם לאו, מלאך רע אומר: 'הי רצון שאתה
לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמר בעל כרחו" (שבת קט"ו, ב).
הזמר נדפס, כנראה, בעמם הראשונה במספר תיקוני שבת" (קראקא
שע"ג?). אשר מוצאו מקרב המקובלים בצפת. מטתבר, כי הזמר הוא
מן המאה השש-עשרה, אך עם זה יש לציון כי עמם המנהג, לקבל את
המלאכים" בליל שבת הוא הרבה עתיק יותר, ונראה כי הוא נולד בלוגי
חסידיו אשכנז.

בספר "לקט יושר" (ח"א עמ' 50) מובא זמר לשבת המתחיל
במילים: "משרתי אל תלווני בקהמים, וברכוני במוצאתכם בביתי,
נר דולק והוצע בחדרי מתי...". בעל "לקט יושר" מספר כי קיבל
שר זה מרבי שמעון, בנו של המהרי"ל, והלה קיבל אותו מאביו הגאון.
הרב שמעון אמר לו כי הוא אומר שיר זה, כשהוא צולל בליל שבת
כשבא מבית המנסת". בעל "לקט יושר" מוסיף, כי בעת אשר למד ר

שמעון ברגנסבורג, "הלכתי עמו פעם אחת בליל שבת לחדרו ומצאתי
נר דולק בו והשולחן סודר במפה קטנה על מקצת השולחן ומעט
פירות הגיו על המפה, ואמר למשרתי דלעיל".
רואים אנו מקטע זה, כי כבר בימי המהרי"ל, שחי במחצית השנייה
של המאה הארבע-עשרה ובמחצית הראשונה של המאה החמש עשרה,
היו שנהגו "לקבל את המלאכים" בליל שבת.

ויש בידינו מקור אחר המלמדנו על קיומו של מנהג זה הרבה זמן
לפני המהרי"ל.
בשנת תרפ"ט פירסם ד"ר מאיר צבי ווייס ב"הצופה לחכמת יש"
ראל" (כרך יג, חוברת ג-ד) אוסף של מנהגים שקיבץ ורשם לעצמו
אחד מחסידי איטליה במחצית השנייה של המאה ה"יג.
בסימן ל"ו אנו קוראים: "ומנהג טוב בלילי שבת כשבאין מבית
הכנסת לילך מיד אצל הגרות הדלוקים ולכבד שבת ושבתברך עליהם,
ולעמוד נגד שתיהן ולומר: מלאכי רחמים ושולם, בואכם לשלום,
בואכם לשלום, עליכם שלום, לכולכם שלום, וכן מצאתי כתוב שהנהגו
ה"ר אהרן מריינשבורג בעצמו".

מ. צ. ווייס מציע כי אולי במקום ה"ר אהרן מריינשבורג יש
לקרוא "ר' אברהם מרגנשבורג", והוא רבו של ר' יצחק ב"ר משה בעל
"אור זרוע", אם הצעתו נכונה או לא. דבר אחד ברור, האיש המוזכר
בקטע זה של קובץ המנהגים חי לפחות דור אחד לפני הכותב, והוא
היה בני אשכנז. דומה שזו ההוכחה הראשונה של מנהג "קבלת המל"
אכים" בלילי שבת, והדרבנים מעטים "מלאכי רחמים ושולם, בואכם
לשלום...". הם אולי הגרעין ממנו התפתחו שירים דומים, ובכללם
הזמר "שלום עליכם מלאכי השרת".

מדעתנו מה שלא נזכר בגדולי
הפוסקים וגם לא באחרונים רק
בתשובת מיימוני מפלפל בזה
ונסים שאין לזו מד' הרמ"א
ע"ש, לכן אף אם אותה האיש
יהשוב און לו דלא שייך
לגבי דיד' האי חששא דב'
דעות במטה א' עכ"ז הלא
גדול כל הונה ויש לקוננו
שישכור עבורה עני הגון
שיאמר אחרי' קדיש ושילמד
משניות שע"י מצוה זו דממיר
נה היא לה נח"ר לפנשה,
ובפרט שכבר כי הנה"ט שאין
הלך כנ"ל ולא פלוג כדי
שלא יבואו לידי שאחריים
יעשו כמותה.

הנלפע"ה כתבתי,
הקי אברהם ארי'
האבד"ק הני"ל

מלוקט ומסודר ע"י חתנו
הרה"ג ד"ר זאב גוטליב
שליט"א האבד"ק
גלגווי (קסטלנד).